

RIIGIKOGU

9. istungjärk. **Protokoll nr. 214 (30).**

1923. a.

Sisu: 1. Päewakorra wastuwõtmine. — 2. Wõlgnewa normiwlja tasumise seadus. — I lugemisel. Wastu wõetud. — 3. Isikumaksu kaotamise seadus — I lugemisel. Tagasi lükatud. — 4. Riigikohtu seaduse § 17 muutmise seadus — I lugemisel. Wastu wõetud. — 5. Riigiasutuste paigutamise seadus — I lugemisel. Wastu wõetud. — 6. E. Liwak'i teadaandmine Riigikogu põllumeeste rühmast väljaastumise kohta. — 7. Riigiteenijate ametsõitude tasuseaduse osalise muutmise ja täiendamise seadus — I lugemisel. Wastu wõetud. — 8. Wene, Saksa, Ida wõi Soome rahas tehtud kohustuste täitmise seadus — I lugemisel.

Riigikogu koosolek 2. märtsil 1923 a. kell 5 p. 1.

Kokku on tulnud 95 Riigikogu liiget.

Koosolekut juhatab esimees **K. Päts**, wahepeal abiesimees **A. Kerem**.

Sekretäri kohal abisekretäär **W. Pezold**.

Walitsuse looshis: Riigiwanem **J. Kukk**, haridusminister **A. Weiderman**, sõjaminister **J. Soots**, teedeminister **K. Ipsberg**, töö-hoolekandeminister **Chr. Kaarina**, siseminister **K. Einbund**, põllutöömister **B. Rostfeldt**, välisminister **A. Hellat**, riigisekretäär **K. Terras**, teedeministri abi **K. Kark**.

Wälisesitajate looshis: Soome saadik dr. **Holsti**.

Koosolek algab kell 5.15 min.

1. Päewakorra Juhataja K. Päts: wastuwõtmine. Awan Riigikogu koosoleku. Päewakord on Riigikogu liigetele kätte saadetud. Kas tehakse ettepanekuid päewakorra kohta?

J. Tiks (is.): Panen ette wõtta 18. päewakorra-punkt*) 1-ks punktiks ja nimelt järgmistel põhjustel: esiteks on see seaduseelnõu juba pooleli I lugemisel ja on nii mitmel korral pidanud ära jääma sellepärast, et on koosolek lõpetatud, teisest küljest on aga see väga kiire iseloomuga seaduseelnõu ja peaks neid wahkordi lahendama, mis seal ette on nähtud. Igatahes tuleks see seadus weel selle Riigikogu kestwuse ajal wastu wõtta, kui teda tahetakse 1. maist maksmat panna.

J. Reesen (kom.): Sama saatuse osaliseks, nagu päewakorra-punkt 18. on

*) Seaduseelnõu põllutööliste tööaja ja palgatingimiste kohta 1923/24 põllumajandusaasta peale — I lugemisel.

saanud punktid 19.***) ja 20.****) Eile pidas Riigikogu 2 koosolekut ära. Öhtune koosolek kestis ainult kolm tundi ja lõppes kell 8. Just siis, kui nende päewakorra-punktide juurde tuli asuda, tehti ettepanek koosolekut lõpetada. Põhjusi siin ette ei toodud. Eile tuli aga niisugune nähtus ilmsiks, et meil suurem osa parlamendist armastab väga rääkida sellest, et ta väga armastab tööd teha. Eile aga seda tööd ei tahetud mitte enam teha peale kella 8-at. Räägitakse, et on niisugune tund, üheteistkümmes tund läheneb. Selle üheteistkümnenda tunni eel tahetakse siiski õige palju tööd ära teha, aga niipea, kui jõutakse 18., 19. ja 20. päewakorra-punktide juurde, siis ei ole enam tööhimu, minnakse ära. Sellepärast siis, et Teie eile läksite wara puhkusele, wõite täna siis nende hirmsate punktide juurde asuda, sest teie olete wälja puhanud. Ma teen ettepaneku wõtta 19. päewakorra-punkt II päewakorra-punktiks ja 20. — III-ks päewakorra-punktiks. Selle põhjenduseks ütlen järgmist: 19. päewakorra-punkt on väga lähedalt seotud selle päewakorra-punktiga, mida rkl. Tiks ette pani 1. päewakorra-punktiks wõtta ja 20. päewakorra-punkt on oma tähtsuse poolest nii tähtis, et teda tuleks ära otsustada enne, kui Riigikogu laiali läheb.

Juhataja K. Päts: Juhatusel on kaks täiendust tehtud päewakorra kohta: esimene on rkl. Tiks'i poolt tehtud — wõtta 18. päewakorra-punkt I päewakorra-punktiks — ja järgmine on rkl. Reesen'i poolt — wõtta 19. päewakorra-punkt II-ks ja 20-nes — III-ks päewakorra-punktiks. Ettepanekud käiwad siis 18. 19. ja 20. päewakorra-punktide kohta.

**) Seadus põllutööliste tööaja ja palgaolude kohta 1923/24 a.

****) Seaduseelnõu tasumaksimise kohta Asutawa Kogu poolt 10. okt. 1919 a. wastuwõetud maaseaduse § 1 järele wõõrandatud maade eest.

Asun hääletamisele. Ma hääletan neid lahus. Kes on selle poolt, et 18. päewakorra-punkt I-ks päewakorra-punktiks wõtta? (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on see ettepanek tagasi lükatud. Teine ettepanek on: wõtta 19. ja 20. päewakorra-punkt II-ks ja III-ks päewakorra-punktiks. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on see ettepanek tagasi lükatud.

Sõna korra kohta on rkl. Reesen'il.

J. Reesen (kom.): Iseäranis wiimisel ajal on meil märgata enneolemata kiiret seaduste läbiwurstamist, iseäranis weel peale selle, kui meil teatawaks said rahwahääletamise tagajärjed. Mida sellega kätte tahetakse saada? Seda oleme näinud wiimastel Riigikogu koosolekutel, kus läbi on wuristatud ja masindatud seaduseelnõusid, mis otsekoheselt laialiste rahwahulkade wastu on sihitud. See parlamendi enamus, mis enam rahwahulkade meeolule ei wasta, püüab nüüd juhust tarwitada selleks, et 11. tunnil niisuguseid seadusi läbi wuristada, mis rahwa edaspidisele edenemisele takistuseks on. Ja et neid niipea mitte kõrwaldatud ei saaks, sellepärast ühest küljest on see saanud, nii ütelda, wõtteks, missugused teeb uppaja, kui ta õlekõrrest kinni haarab, et kuidagi wiisi elu päästa. Niisugune uppaja on praegu meie parlament, kes on rahwa usalduse kaotanud. Seda kõik oleme meie juba ammu enne toonitanud, et meie parlamendil ei ole rahwa usaldust. Tööraha esitajad olid esimesed, kes meie walitsewate kihtide poolt said wälja tõjutud, mispärast ka meie töölised ei tunnistata praegust parlamenti. Teen ettepaneku täna mitte koosolekut pidada ja koosolek lõpetada.

Juhataja **K. Päts**: Ettepanek on tehtud koosolekut lõpetada. (Hääletatakse.) Nähtaw enamus on wastu. Seega ettepanek tagasi lükatud. Rkl. Reesen, palun korda pidada, teen Teile esimese märkuse.

Et enam ettepanekuid päewakorra kohta tehtud pole, loen päewakorra wastuwõetuks.

2. Wõlgnewa normiwilja tasumise seadus Rahaasjanduse komisjoni aruandja **A. Kerem**: Ausatud Riigikogu liikmed! — **I lugemisel.** Esitatud seadus tahab lõulikult korraldada wõlgnewa normi-

wilja asja. Praegu on maksew Wabariigi Walitsuse määrus, mis on wastu wõetud 22. webruaril 1921 a. Selle määruse järele on wõlgnikud kohustatud normiwilja kas wiljas wõi waheraha näol tasuma. Ühtlasi käsitab see määrus asjaolu, et kes teatawaks tähtajaks, see oli 1. maiks 1921 a. ei ole normiwilja ära tasunud, wõetakse wastutusele n. s. §-29 järele. Käesolewa määrusega tahetakse eestkätt sissenõudmise korda, eriti aga karistamise korda muuta. Nimelt ei ole praegu enam olemas toitusladusid, kuhu normiwili kokku wõiks tulla. Sellepärast näeb käesolew seadus ette, et normiwilja wõib ainult waheraha näol tasuda. Teiseks ei näe käesolew seadus mitte wõimalust ette, et neid, kes omal ajal normiwilja andmata on jätnud, tuleks eriti wastutusele wõtta. Need süüteod kuuluwad sõjaaegsete süütegude hulka, millest õige palju on juba amnesteeritud ja andeks antud. Sellepärast ei oleks ka põhjust analoogilisi süütegusid, mis sõjaaegsete hulka kuuluwad, nüüd weel karistama hakata. Walitsuse eelnõus on komisjon peale redaktsiooniliste paranduste ette wõtnud ka sisulisi parandusi, — nimelt waheraha määra asjas. Walitsuse poolt esitatud eelnõus on 1920 a. lõikuse järele andmatajäänud normiwilja waheraha määrad järgmised: nisu pealt 280 marka, rukki pealt 240 ja suwiwilja pealt 200 marka. Eriti just wiimane waheraha peaks igaühele silma torkama, et siin waheraha suurem on kui praegune suwiwilja hind. Komisjon, läbi kaaludes, leidis tarwiliuku waherahasid 1920 a. kohta muuta, praegusi olusid arwesse wõttes, eriti weel seda, et maal on rahasaamine palju raske maks muutunud ning sellega raha seal palju kallimaks läinud. Komisjon wõttis alghinnaks 1920 a. nisu 460 marka, rukki 390 mk. ja suwiwili 270 marka, ja nende alghindade juures kujuneksid waherahad: nisu pealt 180 marka, rukki pealt 160 ja segawilja pealt 110 marka. Need on tähtsamad muudatused, mida komisjon selles seaduses ette wõttis. Et walitsusel wõimalik oleks kiires korras normiwilja küsimust likwideerida panna komisjoni nimel ette seda seadust I lugemisel wastu wõtta.

J. Piiskar (is.): Aruandja rõhutas kõige pealt seda, et käesolew seadus muudab wõlgnewa normiwilja tasumise korda ses mõttes, et nüüd nõutakse wilja eest ainult teatud summa, kuid on ära jae-

tud karistus selle eest, et omal ajal normi- wilja ei antud. Põllumehed olid need, kes kõige suurema puuduse ajal wilja maa sisse matsid, ära peitsid, nagu täna veel keegi jutustas, et linad olla pandud par- sile, wiljakotid peale ja aetud kände ahju, millest rehe suitsu täis tulnud, peremees käinud aga õues edasitagasi, waadates, kas wiljawõtjad tulewad. Sagedasti jäeti wili andmata sel lihtsal põhjusel, et pus- kariaajajad — salawiinapõletajad — roh- kem maksid, teiseks loodeti, et nälg veel terawamaks läheb. Neile, kes sel ajal kõige rohkem ainult isiklistes huwides töötasid, on selle seadusega amnestia an- tud. Samal ajal ei ole aga tarwilikuks peetud kõne alla wõtta amnestiaküsimust neile, kes omal ajal talitasid oma poliitilise äratundmise järele, kuigi see äratund- mine läks lahku põllumeeste omast. Meie teame, et ühtelugu veel karistatakse in- mesi endiste tegude eest, karistatakse ka neid, kellest muud ei teata, kui et nad sel korral enamlaste walitsuse teenistuses olid. Huwitaw, et just põllumeestele, kes sel ajal nälga organiseerisid, tarwilikuks on peetud amnestiat anda. Miks seda on tehtud, ei ütelnud aruandja. Asi ei seisa ainult selles, et ära jäetakse trahwid, mis normiwilja mitteandmise pärast peale pandud olid, waid on tehtud veel teataw rahaline kergendus, teistkordne amnestia ja palju suuremal määral, kui walitsus oli kawatsenud. Siin on teataw wastolu wa- litsuse ja enamusrühmade wahel. Walit- sus arwab, et ei tuleks teha rahalist ker- gendust, waid sisse nõuda hind, mis wili sel korral maksis. Komisjon on märksa alandanud neid hinna norme nisude juures näituseks 280 marga pealt 180 marga peale, rukki hinda 240 marga pealt 160 marga peale ja eelmise aasta wilja eest 130 marga peale, segawilja wõi suiwilja hinda 200 marga pealt 100 ja 110 marga peale. Millest on tingitud sarnane alan- damine, sellest ei kõneldud komisjonis, ega antud tarwilikka usaldawaid seletusi, kui see küsimus arutusel oli. Komisjo- nis tähendati küll, et olla korjatud mingi- suguseid andmeid ja nende põhjal kalku- latsioone tehtud. Kui aga öeldi, et walit- susel pidid ometi mingisugused andmed olema, pealegi täielikumad andmed, kui üksikutel Riigikogu liigetel, siis jäeti selle peale wastus wõlgu. Siin on parempoolne enamus heaks arwanud põllumeestele suuremat kingitust teha, kui walitsus on ette pannud. Meie arwates ei ole sarnane teguwiis kuidagi õigustatud, ja pooldame

täiesti seda seisukohta, et normiwilja wõi waheraha nõudmine tuleb lõpule wiia. Just see põllumeeste osa, kes kõige tõrk- sam oli oma kohuseid täitma, on nüüd teatawaid kergendusi saanud. Meie teame, et harilikult wõlgnikult nõutakse sisse mitte ainult wõlg, waid ka wõla protsendid. Siin on aga suur osa wõlast maha kirjutatud ja kellele maha kirjuta- tud! Ühelt poolt püütakse seletada, et normiwili jäänud andmata sellepärast, et wõimalik anda ei olnud. Wõib ju olla, et wõlglaste hulgas ka sarnased on. Siis arwan mina aga, kui inimesel anda ei olnud ja tema ise puuduses elas, siis sellelt maapidajalt üldse midagi nõuda ei tohiks, waid küsimus tuleks lahendada teisel- teel, tuleks neilt üldse sisse nõudmata jätta. See oli aga tõepoolest ainult wäike osa, kes maksmata jättis kehwise pärast ja selle wäikse osa pärast tehakse suuri ker- gendusi teistele, just jõukamale osale, kes sihilikult ja teadlikult wilja andmata jättis ja ära peitis lootuses, et kui hinnad tõuse- wad, nemad siis wilja kümme korda kas- sulikumalt edasi müüwad. Tõepoolest müüsidki edasi, kui mitte teistele, siis sala- wiinapõletajatele, nagu tähendasin. Nen- dele kingitust teha, nendelt suur osa wõlga sisse nõudmata jätta, selleks ei näe mina mingisugust alust olewat. Selle- pärast tulewad need normid, mis eel- nõusse on wõetud, parandada ja wastu wõtta sarnasel kujul, et nad wastaks turuhinnale.

J. Reesen (kom): Wõlgnewa normi- wilja tasumise seadus. Selle seaduse peal- kiri ütleb küll seda, et wõlgnewat normi- wilja tahetakse ära tasuda ja nimelt sel kujul, et selle wilja asemel, mis omal ajal andmata jäi, nüüd raha saab sisse nõutud. Waatame neid, kes 1918 ja 1919 aastal normiwilja andsid ja neid, kes andmata jätsid. Kujutame enesele seda wahekorda ette, missugune tol ajal maal oli. Mina olin sel ajal maal pealtwaatajaks, kuidas normiwilja määrati ja sisse nõuti. Nagu teate, walitses sel ajal äärmine tagakiu- samine, terror, see oli klassisõja ajal. Sel- lepärast oli wõimalus nendel, kes walitse- watel kohtadel olid, oma äranägemise jä- rele määrata niisuguseid normiwilja sum- masid selle peale waatamata, kas majan- dusline jõukus wõimaldas seda normiwilja anda, ehk mitte. Mina tahan sellega ütelda, et tol ajal olid omawalitsuste ees- otsas ja wallawalitsustes — mitte igal- pool — inimesed, kes olid nii ütelda tea-

tawas mõttes diktaatorid. Suurem osa meie põllupidajaid langes nende diktaatorite surwe alla ja nende käest wõeti suuremal määral normiwilja, kui nendes seadustes ette nähtud oli, mis normiwilja wõtmiseks maksuma pandi. Mina olin sel ajal wallakirjutaja ja tean, kuidas oli määratud normiwilja eelmise wallakirjutaja poolt, wõi eelmise wallawalitsuse poolt üksikute talude peale. Talumaad lähewad maa-ala poolest lahku, samuti headuse poolest. Need talud aga, mis oma wäärtuse ja pinna poolest wäiksemad olid, pidid tihti suuremal määral normiwilja andma kui need, mis olid head wäärtuse poolest ja suuremad pinna poolest. Millega seda seletada? Sellega, et kellel jõud oli, see määras selle peale, kellel jõudu ei olnud. Sellel määrati jõu abil. Muidugi harilikult ei suudetud seda wilja ära anda, ei olnud lihtsalt teda anda. Pärast nõuti seda wilja aastate kaupa järele ja see wili on kehvemate poolt ära maksetud. Need aga, kes jõu juures olid ja kellel praegugi jõud kätte jäänud on, need ei ole neid normisid täitnud, mida nad teistele peale surusid ja nendele tahtakse ka nüüd armu anda. Kui niisuguseid inimesi, kes tõepoolest wõiksid maksta ja oleksid pidanud maksuma, kuid pole seda teinud, kui niisugustele inimestele antakse nüüd armu, siis on see sama mõiste ja sama talituswiis, nõndanimetatud riigiwargale armuandmise wiis, nagu see oli riigiwargale Kiisel'ile. Normiwilja maksmata jätmine oli sel ajal teataw riigi warastamine ja nüüd tullakse ja tahetakse nendele inimestele armu anda. See näitab, missugune on meie riigi poliitika. Teie wõtate need inimesed, kes sõjaajal teatawaid kohuseid ei täitnud, jälle lahkesti oma kaitse alla. See on teatawas mõttes walimiste eel nüüd wäga tarwilik näidata, et waat meie oleme teile suure heateo korda saatnud, see on meie wärk ja asi puha, toetage meid walimistel. Meie arwates on see otsekohe riigiwarastele armuandmine ja sellepärast ei saa meie käesolewa eelnõu poolt hääletada.

Need aga, kes sel ajal kõiksuguste abinõudega sunnitud said, kellele politsei senni kaela peale käis, kunni normiwili tasutud oli, neid teie ei kaitse. Neid aga, kes politsei ehk suurema wõimukandjatega heas tutwuses seisid, neil ei olnud kartust, et wili sunniwiisil sisse nõutakse, nendel jäi wili maksmata ja neile tahtakse nüüd armu anda. Nende toetamise poolt ei saa meie mitte olla.

Ch. Arro (põl.): Rkl. Piiskar ja Reesen leidsid tarwilikuks käesolewa seaduse puhul seletada, nagu oleks need põllumehed, kes normiwilja riigile wõlgu jätsid, seda wõlgu jätnud kuritahtliselt, see tähendab, neil oli wilja, aga nad ei annud. Mina ei taha mitte ütelda, et umbes 80 tuhande põllumehe hulgas, keda meie riigis arwatakse olewat, normiwilja andmises tõrkujaid sugugi ei olnud, aga seda üldistada, nagu oleksid kõik need wõlgujäänud põllumehed seda meelega teinud, see oleks enam kui ülekohus. Ei ole ju kellegil teadmata, missugune see normiwilja wõtmise lugu õieti oli. Suurem osa põllumeeste hulgas oli kindlasti niisuguseid, kes normiwilja ära maksid. Kes aga seda ei teinud, see oli niisuguses seisukorras, et ta oma parema tahtmise juures ei suutnud normiwilja tasuda. Kui küsime, kuidas see wõimalik oli, et nad seda tasuda ei suutnud, siis saame wastuse, et norm oli liiga suur määratud. See asjaolu peaks iseäranis arusaadaw olema härra Piiskar'il ja teistel tema mõtteosalistel, kes wäga hästi teawad, missugused olid meie esimesed wallanõukogud, mis rewolutsiooni meeolus waliti. Wäheste wäljawõtetega wälja arwatud olid nad kõik pahempoolsed ja need määrasid wiljamaksusid mitte selle järele, kuidas maa kellegile wilja andis, waid peremeeste meelsuse järele. Ja nii määrati wäheste saagiga ja ikaldanud põlluomanikule harilik norm kellel tõesti wõimalik ei olnud maksta. (O. Strandman (töer.): Miks nõukogud waestele määrasid ja rikastele mitte.) Ma tähendasin juba, et see meelsuse järele sündis. Kui siin tõepoolest tegemist oli juhtumistega, kus põllumehed tõrkusid normiwilja täielikust tasumisest, siis olid selleks teatawad põhjused ja mitte ainult isiklik omakasu. Meil on wäga palju juhtumisi teada, kus alewi ja linna toitluskomiteed lasksid kogutud normiwilja raisku minna, tarwitasid seda jagamisei kurjasti ja ei toimetanud sinna kohta, kuhu ta minema pidi. Ei ole tõesti imeks panna, kui mõned põllumehed neil põhjustel nõus ei olnud normiwilja tasuma. (J. Tõnisson (rhw.): Kas seda peab siis neile kinkima?) Oleks pidanud sel ajal korraldusi tegema, et niisugused juhtumised oleks kõrwaldatud saanud. Kuid suurem osa põllumeestest, keile kohta see seadus käib, on wastuwaidlemata niisugused, kes ei ole suutnud normiwilja tasuda. Kommisjon on wäga õieti

teinud, kui ta seda waheraha summat on alandanud nende põllumeeste huwides, kes tõepoolest ei suuda seda waheraha sel määral tasuda, sellepärast et see neile üle jõu käib.

J. Koppel (põl.): Austatud Riigikogu liikmed! See seadus on komisjoni poolt wälja töötatud niisugusel kujul, et Saaremaal normiwilja eest wähem maksetakse, kui suurel maal ja sellepärast saan mina teisel lugemisel esinema parandusega, mis Saaremaa kohta wastuwõetaw oleks olema.

J. Tõnisson (rhw.): Austatud Riigikogu liikmed! Siin on õieti wana asjaga tegemist. (M. Martna (sd.): Noh, nii wäga wana ta ei ole.) Igatahes nii wana asjaga. et teataw terawus selle küsimuse lahendamisel wõiks kadunud olla. Sellepärast ei ole mitte arusaadaw, kui nüüd paremalt ja pahemalt poolt katsutakse raiuda, ühelt noolt, et hästi palju nõutakse; teiselt poolt antakse mõista, nagu poleks midagi nõuda, ega midagi tarwis maksta. (M. Martna (sd.): Küll keskkohut määrab parajaks!) Ei wõi aga mitte ütelda, et ühel ehk teisel poolel õigus oleks. Siin on pahempoolsed juhust tarwitanud, et põllumeestele iseäralikku sedelit külge riputada, et põllumehed on oma kohused täitmata jätnud. Pean üttelema, et ka pahempoolsed oma kohust pole täitnud kõige hädalisemal silmapilgul ja nimelt siis, kui meil Tallinnas streigiti just siis, kui oli tarwis sõjawäe seljatagust toetada iga hinnaga. (J. Piiskari (is.) wahelhüüe.) Noh kuulge, Teie pole kaugeltki see kangelane, kes siis wäljas oli, kui peale tungiti! (Naer. J. Piiskar (is.): Teame wäga hästi, kus Teie siis olite.) Mis Teie siis teate? Ütelge, kui midagi teate! Mina ei kõnelenud siis ega kõnele ka nüüd niisuguse hoolimatusega riigi olemasolu ja riigikaitse wastu, nagu Teie seda teinud olete ja praegugi teete. Kuid siiski ei ole ka põhjust tulla teiselt poolt üttelema, et meestel oli siis halb tuju ja nemad ei wõinud wilja tuua, sest nemad näinud, kuidas wiljaga halwasti talitati ja sellepärast ei arwanud heaks wilja tuua. See on just kõige halwem motiiv, mida wõidakse ette tuua. See oli riigi äraandja, kes niiviisi kõneles! See oli lihtsalt targutamine, selle asemel, et minna ja oma kohust täita. Meie teame, kuidas üksikutes maakondades ja isegi maakonnawalitustes nõnda töötati, et ei täidetud walit-

suse käskusid siis, kui oli tarwis warustada sõjawäge ja tarwis oli oma kohust riigi wastu täita. Kui nüüd tullakse niisuguseid asju kõnelema, siis pean üttelema, et halwad mälestused on sellest ajast!

Kui nüüd on tarwis rewideerida, siis peaksid õieti silmad maha lööma need, kes sarnastel motiividel normiwilja maksamata jätmist kaitsma tulewad. (A. Tupits (põl.): Eks saatke mõni püssiga wälja!) Teie rühmamees härra Hünerson oli esimene, kes püss seljas Tarwastu peremeeste käest läks wilja nõudma. (J. Hünerson (põl.): Pole kunagi läinud.) Siis jätsite teepeal nõu katki, kuid Teid saadeti selleks wälja. Tähendab, Teie ei täitnud siis oma kohust, mis oma peale wõtsite! (M. Martna (sd.): Wist hirm hakkas.) Igatahes need, kes nüüd siin püssidega keerutawad, oleksid pidanud püssi alla minema, selle asemel, et siin räusata! See kõik näitab, et inimesed on oma sisemise tunde poolest teisel, kui riikluse ja riiklise kohuse täitmise seisukoht seda nõuab. Minu arwates on wäga paha, kui niisuguste põhjendustega wälja tullakse, et kusagil mõnda marka maha wiilima hakatakse. On aga ka juhtumisi ette tulnud, kus mõnesugustel põhjustel üksikud põllumehed ei ole tõesti saanud oma kohust täita. On tegemist olnud ikaldusega. On juhtumisi, kus on iseäranis halbadel maadel wiljasaak paha olnud, et ei ole mitte saadud maksta. Seal on ikaldusega tegemist olnud ja ikalduskomisjonide protokollid olid sel ajal nii puudulikud, et neid ei ole mitte saadud wormilikult wabastamise aluseks wõtta. Niisugustel kordadel nüüd oleks minu arust täielik õigus neid põllupidajaid wabastada, kes mitte ei ole oma kasu tagasihutusel riiklist kohustust täitmata jätnud, ei ka mitte teatawa meeolu ja meelsuse pärast, waid kes olid faktiliselt, olulikult, nii raskesse seisukorda sattunud, et nemad ei saanud oma kohustust täita. Sellepärast arwan ma, et siin meie wõime weel uue paragrahwi juurde lisada, mis umbes nii wõiks käia: waheraha maksmisest wabastatakse need põllupidajad, kes tõendawaid andmeid ette toowad, et nad normiwilja andmata on jätnud sel tagajärjel, et nad ikalduse, wõi mõne muu õnnetuse pärast pole jõudnud seda normi koguda. (Wahelhüüe paremalt poolt: See on § 3. juba ära tähendatud. § 3. lõpp on: kellel õigus on wõlgnikka üksikutel iseäralistel põhjustel

normi wilja wõla maksust wabastada!) Siin ei ole mitte öeldud, et kui olukorra põhjendused üles antud on, siis maakonnawalitsus peab wabastama! See lõpp on siin nii õnnetu, et seda muuta tuleks; üksikute maakonnawalitsuse liikmete meeoleu ei peaks siin mitte mõõduandew olema.

Rkl. härra Arro ütles, et üksikud walawalitsused on meelsuse pärast oma otsuse normi wilja andmise wastu teinud. Just sellepärast tuleb maakonnawalitsusele olulik alus andmete põhjal anda, mille järele ta oma otsuse teeb, et tagantjärele mitte keegi ei saaks kõnelda, nagu oleks temale ülekohut tehtud.

Juhataja K. Päts: Lõpusõna on aruandjal.

Aruandja A. Kerem: Ma tahaks öieti rkl. Piiskar'i wäidete peale tähendada, kes arwab, et walitsuse normid õiglasemad on. Meil ei ole see aeg mitte kaugel 1920 a. ja seal on enam ehk vähem igalühel meeles, missugused hinnad, keskmised hinnad komisjoni poolt olid määratud. Nii maksis rukis 176 mk. ja teisel aastal juba 630 mk., sellest on näha, et aasta jooksul hinnad märksa kõikunud on, kui siin walitsuse poolt kalkuleeritud oli 560 marga peale. Kas see nüüd on õige, ehk on komisjoni hind õiglasem, — sinna poole, et komisjoni hind 390 mk. enam selleaegsest keskmisest hinnast kui walitsuse. Siin arwas rkl. härra Piiskar eriti toonitada, et ülekohus oleks neile eksimisi andeks anda. Ma wõiksin näitusi tuua, kus Asutaw Kogu andeksandmisega palju heldem oli ja kus Riigikogu palju suuremaid eksitusi ja süütegusid andeks andis. Ja nimelt amnesteeritud said wäejooksikud ja wäejooksikute warjajad, isegi wastuhakkajate kohta on siin andeksandmist leitud ja miks siis mitte neid wabastada, kes normi wilja andmata on jätnud. Seda asja, millest ju mitu aastat möödas, jälle päewawalgele tuua, sest need ajad on nüüd möödas ja uusi enam juurde ei tekiks. Peaksime kõik need protsessid üles wõtma, siis tuleks riigil 14.000 protsessi üles tõsta ja siis tekiks niisugune töö, et kohtud oleks nende protsessidega koormatud ja tagajärg oleks minimaalne. Minu arwates oleksid need sama süüdlased, kes amnestias ette nähtud.

Juhataja K. Päts: Asun hääletamisele. Kes on selle poolt, et seda sea-

duseelnõu l lugemisel wastu wõtta, palun käed üles tõsta. (Hääletatakse.) See seadus on l lugemisel nähtawa enamusega wastu wõetud. Isiklisis asjus on sõna rkl. Hünerson'il.

J. Hünerson (põl.): Isiklikuks ja asjalikuks seletuseks paar sõna selle nähtuse kohta, mille peale härra Tõnisson tähelpanu juhtis, et mina sõjawäeosade abi tarwitades wilja olewat omal ajal kokku wõtnud. Asjalugu on niisugune, et mina ei tegutsenud sellel ajal, kui Eesti walitsus juba kõwa käega oma asju wõis ajada, waid see oli 1918 a. lõpul ja 1919 a. algusel. (J. Tõnisson (rhw.): Mis wahe sellel siis oli? Kas pärast sõda ei olnud?) Sel ajal oli niisugune seisukord, et iga mees otsustas ise, kelle walitsust tema tunnistas ja suur hulk ei tunnistanud üldse mingisugust walitsust. Sõjawägi oli ka niisugune, et polgud marsisid laiali, ja siis ei olnud mitte imeks panna, et seisukord niisugune oli, et ei teatud, missuguse wõimu käsku täita. Aga ma pean ütleva Wiljandi põllumeeste auks, et nemad tulid kokku ja otsustasid, et palad jagame sõjameestega pooleks. (J. Tõnisson (rhw.): Aga teie läksite siiski püssidega välja.) Aga kui minul oli tarwis wilja kokkuwõtmiseks sõjamehi kaasa wõtta, siis läksin mina frondile, piiriäärde, kust enamlaste käes olewatelt maa-aladelt tulid woorid Wiljandisse, ja seal pidi juba sõjawägi kaitseks olema. Teine asi oli see, et mitte Tarwastusse ei läinud mina, waid Paistu. Seal olid kohalised väga mõõduandwad wallaomawalitsuse tegelased üles ässitanud põllumehi ja tekitanud meeoleu, mis waenulik oli Eesti ajutise walitsuse wastu. Ja seal oli tõesti selle meeoleu pärast tarwis näidata, et sellel walitsusel on wõim, kes wõib ja saab oma tahtmist maksmata panna. Need põllumehed, kes siis wilja andmata jätsid, ei jätnud seda mitte eneste pärast tegemata, waid neid ahwatlesid omawalitsuse ametnikud niikaugele, et nad pidid wilja andmata jätma. Ja on need sellepärast siis nüüd süüdlased, kui nende käest mitmesuguseid trahwisid nõutakse? See ei ole mitte nende süü, waid tõepoolest olid omawalitsuse tegelased, wallakirjutajad, niisugused, kes selle asemel, et küsimust rahwale ära selgitada, neid mõnel pool eksiteele wiisid. (J. Tõnisson (rhw.): See on demagoogia. Wahel-

hüüded ja müra paremal pool ja keskel.)

Juhataja **K. Pätts**: Riigikogu liige Tõnisson, ma kutsun Teid korrale. (L. Johanson (sd.) hüüab midagi wahelle.) Rkl. Johanson, ma kutsun ka Teid korrale. (Wahelhüüe pahemalt poolt: Aga miks Teie Hünersoni korrale ei kutsu?) Kui seda tarwis, siis kutsun ka teda korrale. (J. Tõnisson (rhw.): Ta wõttis ka mürastosa.)

Riigikogu läheb järgmise päewakorrapunkti juurde.

3. Isikumaksu kaotamise seaduseelnõu — I lugemisel.

Rahaasjanduse komisjoni aruandja **J. Kana**: Austatud Riigikogu liikmed! Omal ajal andis iseseiswa sotsialistliku töölispartei Riigikogu rühm Riigikogule isikumaksu kaotamise seaduseelnõu, mida nimelt rühm põhjendas sellega, et isikumaks on esiteks ülekohtune, ja teiseks, et tema sissewõtmine praegusel ajal nii hädatarwilik ei olewat. Sellepärast tulla see maks ära kaotada. Rahaasjanduse komisjon, kes seda seaduseelnõu läbi waatas, leidis aga just wastupidi, et praeguste olude ja korra juures seda seadust ära kaotada ei saa. Nimelt selgus rahaasjanduse komisjonis, et ligi weerand maksudest, mis waldade kasuks sisse peawad tulema praegusel ajal, tuleb isikumaksust. Ei olnud ka komisjonis näha mingisugust allikat, kust wõtta muid maksusid, mis isikumaksu asemele oleks pidanud astuma. Peale selle on ju teada, et meil walla omawalitsuste eelarweid, ka isegi nüüd, kus see isikumaks tegelikult maksew on, kuidagi moodi otsotsaga kokku ei saa. Kõiki seda silmas pidades ja tähele pannes, et kui see maks ka mitte õiglane ei ole, siiski praegusel ajal ei ole mingisuguseid teisi maksusid nii kerge nii kiiresti peale panna, et see seadus ära kaotatud wõiks saada, leidis rahaasjanduse komisjon, et see seadus tuleb tagasi lükata ja paneb selle seaduseelnõu Riigikogule taasilikkamiseks ette.

A. Jõeäär (sd.): Wäga lugupeetud Riigikogu liikmed! Isikumaks on meil õieti üks uus Eesti Wabariigi Walitsuse ajal sisseseatud maks, kuid tema ei ole siiski mitte Eesti wabariigi leidus, waid maksude ajaloos leiame meie teisi maid,

kus selletaolist maksu on wõetud. Endine Wene pearaha oli selle maksu taoline. Ka wõeti meil, Balti maadel, wallamaksu peaaegu samadel alustel. Kuid peab siiski tähendama, et seda tehti wähe õiglasemal alusel. Maksjad jaotati klassidesse ja waesemad, kehwemad inimesed maksid seda maksu wähemal määral, kui jõukamad. Praegu aga ei tunne ühegi teise riigi maksuseadus sarnast maksu, kui meil isikumaks on. Mujal maailmariikides on hakatud maksusid sisse seadma õigluse põhimõtete järele. Üks õigluse põhimõtetest nõuab, et maksma peab see, kelle warandust on, aga mitte see, kelle warandust ei ole. Aga meil wõetakse maksusid isegi nende käest, kellel midagi ei ole. Meil käiakse tõepoolest selle pühakirja järele, mis ütleb: „Kellel on, sellele antakse ja kellel ei ole, sellelt wõetakse seegi ära, mis temal on.“ See peaks küll wõimatu olema, sellelt wõtta, kellel midagi ei ole, aga meil näitab see wõimalikuks saanud olewat. Peab ütleva, et peale Eesti tuntakse praegu sarnast maksu ainult weel Inglis asumaadel, kus sagil Samoa wõi Madagaskari saartel. Kuid seal wõib seda weel kuidagi õiglustatuks lugeda. Seal on inimesed kõik ühtaolised oma majanduslise seisukorra poolest. Seal ei saa, wõib olla, maksu teisiti jagada, kui peade järele. Seal wõetakse neegritelt tõepoolest midagi pearahataolist maksu. Elewandi kihwadega ja teiste saadustega tasuwad nad seda. See on ainukene nähtus, kus maksu isikute peade järele sisse wõetakse. Lääne-Euroopa kultuurriikides sarnasel kujul, kui meil Eestis, isikumaksu ei tunta. See maks ei ole mitte õiglane, nagu ütlesin, sellepärast, et teda maksab ühepalju, niihästi waene, kui ka jõukas. Meil Eestis ei ole enam inimesed majandusliselt ühel astmel, nagu Madagaskari saartel pärismaalased neegrid, kellel seal ühelgi rohkem warandust pole, kui teisel. Meil Eestis on teatawad waranduslised wahed inimeste seas olemas; on wäga suur wahe taluperemehe ja popsi waranduslise seisukorra wahel. Kui nüüd mõlemad ühepalju seda maksu maksawad, siis peab igaüks, kellel õiglusest wähegi arusaamist on, ütleva, et sarnane maks mitte õigluse nõudmisele ei wasta. Meil on seisukord pearahaga sellepoolest halwemgi, kui endisel tsaariajal oli wallamaksuga, et seda maksu wõetakse ka naiste käest. (O. A m b e r g (kristl.): A g a n õ u k o g u d e W e n e m a a l ?!) Kui Eesti demo-

kraatline wabariik peaks eeskuju wõtma nõukogude Wenemaa maksuseadustest, siis, ma arwan, ei peaks meil mingit põhjust olema seda wabariiki ülewal pidada, ma arwan, et siin peaks maksma teised põhimõtted. (O. A m b e r g (kristl.) h ü ü a b m i d a g i w a h e l e.) Kui härra Amberg seda teab, wõib olla. Ma ei ole seal mitte käinud. Teie olete wist seal käinud. (O. A m b e r g (kristl.): A g a k u u l n u d o l e t e k ü l l ?) Isikumaksust nõukogude Wenes ei ole ma küll midagi kuulnud. Ehk see maks küll, nagu isegi komisjoni aruandja tõendama pidi, mitte õiglane ei ole, on seisukord siiski niisuguseks kujunenud, et see maks annab terwena neljandiku meie walla omawalitsuste sissetulekutest. Sellepeale waatamata, et seda maksu wõetakse kõige kõrgemal määral, nagu seda seadus lubab, sellepeale waatamata ei suudeta siiski walla omawalitsuste eelarweid kokku wiia. Meie walla omawalitsused, keitel õigus on seda maksu liigitada, teda kas ühe teatud hulga inimeste käest täiesti wõtmata jätta, ehk seda wõtta vähemal määral, ei saa suuremalt jaolt seda antud õigust mitte tarwitada sel lihtsal põhjusel, et meie walla omawalitsustel ei ole wõimalust tarwilisel määral teisi maksusid wõtta, et wäljaminekuid katta. Kõik maksustamise wõimalused on nõnda palju ära tarwitatud, kui see seaduses lubatud on. Puudujääkide katteks pannakse siis isikumaksu niipalju peale, kui seadus lubab ja wõetakse seda kõige kõrgemal määral nii waeselt kui ka rikkalt. Sellegi peale waatamata seatakse waldade eelarwed suurte puudujääkidega kokku. Peame küsima, millest on niisugune olukord tingitud, mispärast siis meie omawalitsused on sunnitud ülekohtust maksu tarwitama ja kas siis tõepoolest, nagu siin komisjoni aruandja seletas, ei ole mitte leida teisi tuluallikaid, mis wõimaldaksid walla omawalitsustel eelarweid otsotsaga kokku wiia. Kui meie selle küsimuse arutusele asume, siis tuleb meil puudutada walitsuse maksupoliitikat üldse, sest niihästi riigi, kui ka omawalitsuste maksusüsteem tuleb ühtlaselt wälja töötada ja sealjuures üldist riigi majanduslist seisukohta arwesse wõtta. Meil on aga kahjuks lugu niimoodi kujunenud, et riik suurema osa nendest summadest, mida rahwas maksudeks maksab, oma eelarwe järele ära tarwitab riikliste kulude katteks. Eelarwe arutusel tõin selle kohta andmeid, kui suure osa riigi eelarwe kogu

meie rahwa üldsissetulekust wälja teeb. Neist andmetest selgub, et meie 6½ miljardiline eelarwe nõuab meie kodanikkude kogu sissetulekust umbes 33%, umbes ⅓. Kui meie sinna juurde arwame omawalitsuste eelarwed, mis umbes 1 miljard 300 miljonit wälja teewad, siis näeme, et riigi ja omawalitsuse aparaadi ülewalpidamiseks ligi 40% rahwa sissetulekust läheb. Nii oleks siis meie rahwas maksude poolt, wõrreldes teiste wälisriikide kodanikkude koormatusega, õige raskes seisukorras, seda enam, et meie kodanikud on wõrdlemisi kehwad. Arusaadaw oleks sellepärast, et kui riik oma kodanikkude majanduslist seisukorda arwesse wõtta tahaks, et ta siis kõige pealt oma wäljaminekuid kärpima peaks, niipalju, kui see wähegi wõimalik on. Sellele teele ei ole aga meie walitsus mitte asunud, seda näeme sellest, et meie riigi eelarwe möödaläinud aastaga wõrreldes isegi suuremaks on kaswanud, aga mitte wähenenud ei ole. Juba siis, kui praeguse Riigikogu walimiste eel kihutustööd tehti, toonitati praegu walitsewate rühmade esitajate poolt seda, et riigiametnikka on palju ja et ülearust ametnikkude arwu tuleb tuntawalt wähendada. Nüüd aga näeme koguni selle wastu, et riigiametnikkude aparaat on kulukamaks muutunud ja et käesolewa aasta eelarwes ametnikkude paladeks 500.000.000 mk. rohkem on määratud, kui möödaläinud aastal.

Juhataja **K. Päts**: Rkl. Jõeäär, ma pean Teie tähelpanu selle peale juhima, et eelarwe arutamine on möödas, palun Teid kõneainest kinni pidada.

(J. Piiskar (is.): Järgmisel koosolekul tuleb eelarwe jälle kõne alla.)

A. Jõeäär (sd.): Mina painutan enast muidugi juhataja märkuse alla, kuid pean tähendama, et wõimatu on näidata isikumaksu asemel teiste allikate tarwitusele wõtmise wõimalust, ilma et puudutada sealjuures riigi eelarwet, sest et riigi wäljaminekud ära tarwitawad kõik kodanikkude maksujõu riigi kasuks wõetawate maksudega, millest tingimata ühe osa peaks omawalitsustele andma. Teiseks on meie walitsewa kodaniluse maksupoliitika sennijani olnud sihitud raske maksukoorma kehwmate kanda weeretamisele. Riigi wäljaminekud kaetakse peajasjalikult kaudsete maksude läbi, ja protsent, mida kaudsed maksud eelarwes maksude kogusummast wälja teewad, kas-

wab meil progressiivselt iga aastaga. Sotsiaaldemokraatlike rühma poolt on sage-dasti ettepanekuid tehtud selle kohta, et meie maksusüsteem tuleks rewideerimisele võtta. Selleks, et maksukoormat õiglasemalt jagada ja võimaldada teostada ülesandeid, mida riigil ja omavalitsustel täita on, tuleks uusi otsekoheiseid maksusid sisse seada, mida meil praegu veel sisse seatud ei ole. Kuid sennijani ei ole need ettepanekud veel mitte vastu võetud ega kawatseta seda tulewikuski, nagu see käesoleva seaduseelnõu seletuskirjast näha. Nagu näha, ei kawatseta neid ettepanekuid vastu võtta, sest öeldakse, teiste tuluallikate puudumise tõttu peab isikumaks ikkagi selleks maksuks jääma, millega meie walla omavalitsused peavad oma eelarwete puudujääkiseid katma.

Mina ei saa siin pikemalt peatada otsekoheste ja kaudsete maksude juures, olgugi, et minu arwates see praegusel korral wäga tähtis oleks, kuid mina tahaksin ette tuua mõned maksud, mida meil wõiks isikumaksu asemel sisse seada ja tahaksin siin juures küsida, mispärast meie walitsus sennijani nende maksude sisseseadmise peale veel mõtelnud ei ole?

Meil tuntakse sennijani otsekohestest maksudest peajasjalikult tulumaksu ja liikunata waranduste maksu, mida maade pealt tiinude järele wõetakse, siis veel pärandusmaksu ja krepostimaksu. Need on ainukesed otsekoheised maksud, mida meil wõetakse. Nendestki maksudest on tulumaks õieti muutunud sarnaseks maksuks, mida suuremalt osalt jällegi wõetakse nende isikute käest, kellel on wäiksemad sissetulekud. Peajasjalikult just tööliised, samuti ka põllumehed, taluperemehed, kes oma sissetulekuid enam-wähem täpipealt üles peawad andma, on need, kes meil rõhuwas enamuses seda maksu maksawad. Suuremad ärid, suuremad ettewõtted mõistawad oma tulusid warjata, nii et need kunagi täielikult maksu alla ei tule.

Peale nende wäheste otsekoheste maksude on aga olemas palju teisi maksusid, mida waranduste ja suuremate sissetulekute pealt wõtta wõib ja missuguseid maksusid teistes maades, ma rõhutan kodanlikes riikides, juba enne maailma sõda wõeti. Kus nad mitte enne sõda sisse seatud ei olnud, sundis olukord, mis sõja-ajal tekkis, kus riikidel määratud wäljaminekud olid, igalpool sarnaseid maksusid sisse seadma.

Tuletan siin ainult mõnda neist maksudest meelde, ei luba ju tänane aeg siin ettelugemisi pidada, maksusüsteemide üle ja neid maksusid üksikasjaliselt läbi arutada, on neid ju mitmedkümned olemas. Wõtame näituseks waranduste wäärtuse juurdekaswumaksu, mida peaaegu kõikides riikides wõetakse ja küsime, mispärast meil sarnast maksu ei ole sisse seatud. Ka meil on iseäranis sõjaajal ja sõja järele palju niisuguseid üksikuid ärimehi, jõukaid rahamehi, hangeldajaid tekkinud, kes ostsid omal ajal odawa hinna eest üles linnades majasid ja müüsid neid teistele suure kasuga edasi. Wõtame üheainsa näituse siit Tallinnast, millest waremalt siin juba räägitud, see on aktsiaselts „Kosmose“ maja, mis seltsile kaks miljonit maksis ja mida selts neljakümne miljoni eest ära müüs, selle pealt teenides 38 miljonit. Arusaadaw, et iga maja pealt nii palju ei teenita, kuid teenitakse ühe pealt 10 miljonit, teise pealt paar miljonit jne. Neid maju on aga ostetud ja müüdnud sadade wiisi ja nende pealt on teenitud wahekasu sajad miljonid. Isegi meie naabermaal, Lätis, on sisse seatud maks, mille järele wõetakse sarnaste müümiste pealt saadud puhaskasust, kui see üle miljoni ulatab, pool riigile. Kui oleks sellest 38 miljonist, mida see üks aktsiaselts selle maja pealt kasu sai, pool riigile wõetud, see on 19 miljonit, siis oleks see summa suurem olnud, kui mõne maakonna aastane tulumaks. On maakondasid, kus aastane tulumaks niihästi suur- kui wäikemaapidajate kui ka tööstusettewõtete pealt, mis seal asuwad, kogusummas alla 20 miljoni on. Oleks meil waranduse juurdekaswumaks õigel ajal sisse seatud, oleks teised maksud vähemad wõinud olla, oleks wõinud omawalitsustele anda suuremaid sissetulekuid. Meil ei ole see maks aga senni sisse seatud. Nüüd on see maks ehk juba hiljaks jäänud... (M. Martna (sd.): Ei ole veel hiljaks jäänud.) ehk tema ei annaks enam nii palju, kui omal ajal oleks wõinud anda, sest ärimestel ei ole nüüd enam nii suuri teenimise wõimalusi. Majade hinnad enam nii ei tõuse, kuid teatud sissetulekuid wõib see maks ka praegugi veel anda, olgugi mitte nii määratunmal arwul. Sellepärast peame meie tõepoolest imestades küsimuse endale üles seadma, miks meil seda maksu ei wõeta, kuna mujal maades, kus kodanline walitsus walitsemas, seda maksu wõetakse nendelt kodanikkudelt, kellel riik wõimaluse on annud rohkem

teenida. Meil praegu Eestis, vähemalt statistiliste andmete järele, on suures enamuses põllumehed ja maal elaw waesem rahwakiht. Nende esitajad on ka Riigikogus enamuses.

Meie põllumeestel on siin kõige tugevam rühm, samuti on ka tööerakond, kes walimistel töötawa rahwa kasusid kaitsta lubas, sedawõrd suures enamuses, et nemad koos põllumeeste rühmaga täiesti wõiksid meie maksupoliitikat nii juhtida, et see wastaks meie rahwa enamuse huwidele. Ma usun, et meie rahwa enamusele see mitte wastumeelt ei oleks, kui wõimaldataks kõiksugustelt spekulantidelt ja ärimeestelt suuremaid maksusid saada, sest sellega wastawalt wäheneks kehwea ja waesema rahwakihi maksukoorem. Meie oleme ikka ja alati sarnaste ettepanekutega esinenud, ja et need ettepanekud enamuse poolt tagasi on liikatud, see tõendab, et Riigikogus enamuses olewad rühmad mitte rahwa enamuse huwides ei tegutse. Riigikogus oleks rahwa enamuse esitusel wõimalik igasuguseid waranduste ja sissetulekute pealt wõetawaid ja rahwa enamuse huwidele wastawaid maksusid sisse seada ja kui meil neid mitte sisse ei seata, siis neab tõepoolest imestusega põhjusi otsima ja küsima, miks seda ei tehta. On ju ka olemas teisi riikisid, kus samuti kui Eestis elanikkude enamus põlluharijatest koos seisab ja kus põlluharijad selle tõttu ka parlamentides enamuses on. Wõtame näituseks Bulgaaria, kes pea samasugustes tingimistes on, nagu meie, kus samuti linnade elanikud ja tööstusproletariaat vähemuses, ning põllumeeste esitusel selle tõttu parlamendis absoluutne enamus. Seal on aga sarnased maksud kõik sisse seatud, seal on muuseas ka igasuguste luksusasjade peale maksud seatud, mida meil sennijani mitte ei wõeta. Seal wõetakse maksu, näituseks, siidikleitide pealt, rediküllide pealt, millega daamid jalutamas käiwad, keppide ja kõiksugu toredusasjade pealt, mida tegelikult tarwis ei ole, waid ainult uhkuseks tarwitakse. Toredusmaksu wõetakse mitte ainult seal maal, waid ka pea kõigis teistes riikides. Wõtame näituseks Daanimaa. Seal wõetakse peale toredusmaksu eraldi weel maksu nendelt, kes restoraa-nides joowad, nad maksawad 20% oma arwest riigile ja seal ei ole rahwa enamusel kui ka selle enamuse esitusel midagi sarnase maksu wastu. Kui meie walitsus ka sisse seaks maksu, mida wõe-

taks joogimajade arwete pealt 20% suuruses, siis annaks see meile kindlasti nii palju sissetulekuid, kui omawalitsuste puudujääkide katteks waja läheks, sest arwed, mis joogimajades rahamehed maha joowad, ulatawad mõnikord sajatuhandeteni. Sealt pealt teatud protsent wõtta riigile oleks wäga kerge, ei nõuaks keerulist sissesundimise aparati ja selle all ei kannataks joojad ka mitte iseäranis, sest neil on raha küllalt; kui nad alkoholi eest maksta wõiwad, siis wõiwad nad ka riigile maksta. Neid maksusid ei ole meil aga mitte sisse seatud. Kui öeldakse, et ei olla näidatud isikumaksu asemel teisi tuluallikaid, siis ei ole see sugugi õige ja meil ei ole sugugi waja uuteks maksudeks eeskju taewast wõi Marsi pealt tooma minna, waid neid leiame küllalt Lääne-Euroopa riikidest. Minu arwates wõiks maksude asjas need riigid meie kodanlusele mõneski suhtes eeskujuks olla. See oleks kõige pealt riigis walitsewa kodanlise kihi otsekohene ülesanne, et tema, huwitatud olles riigi olemasolu kindlustamisest, paneks riigi ülewaldamise nende kihtide kanda, kes seda suudawad. Kui aga seda teed, mis senni on käidud, edasi käiakse, kujutub seisukord sarnaseks, et kuidagi ei ole wõimalik neid summasid sisse wõtta, mida riik ja omawalitsused isegi kõige hädalisemate ülesannete jaoks tarwitawad. Wõib ju näitusi tuua isikumaksu sissenõudmise kohta, kuidas möödaläinud aastal seda tehti. Ma tean juhtumisi, kus waesematel inimestel müüdi ära wiimane lambatall isikumaksu tasuks, mis nende wiimane warandus oli. Ei küsita sellest, kuidas nemad edaspidi willa saawad wõi millega nende perekond ennast katna saab eestulewatel aastatel. Teenijatüdurukul müüdi suurrätik ära isikumaksu wõla katteks, nii kui selle kohta ilmunud kuulutusest ja ajalehest lugesin. Sel aastal müüdi tema wiimane warandus, aga tulewal aastal, kui temalt jälle maksu nõutakse, mida siis temalt ära wõtta? Siis ei ole tema käest midagi enam wõtta. Nii jääwad summad sisse tulemata, kuid kulud tulewad nii riigil kui ka omawalitsustel kanda ja millega siis lõpuks kulud katta, mis iga aastaga suurenewad? Siin peab tingimata teisi tuluallikaid otsima, kui ei taheta riiki täielisele majanduslisele kokkulangemisele wiia. Sarnased maksud, kui isikumaks, mis on selle poole sihitud, et wiimast warandust waeselt inimeselt ära wõtta, need maksud ei

suuda ju mitte kauemaks riigi rahalist ja majanduslist seisukorda kindlustada, see peaks kõigile täiesti arusaadaw olema. Kui meie nüüd lõpuks weel kord küsimuse juurde tagasi tuleme, mispärast meil rahwaesitus sisse ei sea maksusid, mida otsekohe wõetaks waranduste, suuremate sissetulekute pealt, uhkus- ja toredusasjade pealt, joogimajade arwete pealt jne., siis peame meie sellele otsusele tulema, et praegune rahwaesitus, kes mitte meie rahwa enamuse huwidele ei wasta, tema tahtmist ka selles asjas täita ei taha. Meie rahwaesituses on eksikombel, ühel ehk teisel põhjusel, enamuse saanud need kihid, kes tegelikult wäga wäikese osa kogu rahwast moodustawad, ja kelle huwidele sarnane maksude sisseseadmine risti wastu käib, sest see on ju täiesti arusaadaw, et mitte taluperemehe wõi wabadiku huwid ei kannata selle all, kui mõnelt aktsiaseltsilt maksu wõetakse waranduse pealt, mida see hangeldamise läbi on saanud, waid see maks tuleb aktsionäridel maksta. Samuti tuleks rohkem maksta üksikutel jõukamatel kodanikkudel, kel wõimalus on miljonid liikuma panna, ka nende huwides on, et sarnaseid maksusid mitte sisse ei seataks. Sellepärast on siis arusaadaw, missuguse kihi ja missuguse klassi huwisid ning kasusid kaitsewad Riigikogus enamuses olewad Riigikogu rühmad. Kui rahaasjanduse komisjon selle ettekäändega isikumaksu alles jätta tahab, et ei ole teisi tuluallikaid isikumaksu asemel, siis ei ole see põhjendus õige, waid teisi tuluallikaid on küll olemas, kuid neid ei taheta mitte maksta panna.

J. Piiskar (is.): Eelmine kõneleja on isikumaksu küsimust käsitanud õige põhjalikult. Ma wõtsin sõna, et teha weel mõned märkused. Kõige pealt sunnib imestama komisjoni seletuskiri, niisama ka aruandja seletus, kus paari sõnaga küsimusest üle saadakse — pole näidatud teisi tuluallikaid isikumaksu asemele. Ma ütlen ka, et neid allikaid walitsuse esitajad ei pidanud tarwilikuks otsima hakatagi, waid niihästi omawalitsusasjade peawalitsuse esitaja kui ka rkl. Jürman asusid seisukohale, et see on kerge maks, seda on hõlbus wõtta, nagu ka aruandja toonitas, et ega see mõnisada marka kedagi maha ei löö jne. Minnakse aga seda joont pidi, mida mööda kõige kergem on minna. Kas see õiglane on, wõi mitte, seda hoopis ei küsitudki. Peale selle

toodi weel teine motiiv ette, et see maks ei ole omawalitsustele mitte sunduslik, nemad wõida selle maksu ära jätta, wõida seda määrata nende peale, kes maksta jõuawad ja teisi wabastada. Siin aga näidati juba, kuidas ei saa kõigest sellest tegelikult juttugi olla sel lihtsal põhjusel, et praeguse isikumaksu juures omawalitsustel tegemist on umbes 7-miljonilise ruuduajäädiga, ja kuigi neil teoreetiliselt õigus on seda maksu mitte määrata, siis ei saa nad seda ära jätta sellepärast, et väljaminekud on suuremad kui sissetulekud. Meie oleme oodanud algusest peale omawalitsuse seadusi, neid ei ole aga tulnud. Alles mõni kuu tagasi esitati küll omawalitsuse seaduseelnõu, mis aga sarnaseks oli kujunenud, et isegi keskrühmitused selle aluseid omaks ei saanud tunnistada, ja seega kõigile wastuwõtmatu oli. Tähendab, ei ole asutudki tõsiselt omawalitsuse seaduste ja omawalitsuse wõimupiiride, temale pealepandawate kulude ja maksude wõimaldamise korraldamisele. See ala on täiesti söödis, niisama nagu uute maksude ala, millest siin juba pikemalt kõneldi.

Ma puudutaksin weel ka üht teist küsimust. On kõneldud, et ei wõiwat isikumaksu ära jätta sellepärast, et ei olewat teisi tuluallikaid, millest see summa, umbes 40 miljonit, mis minewal aastal isikumaksu näol wõeti, kaetud wõiks saada. Jälle see tuttaw nähtus: tuluallikaid ei ole siis, kui tegemist on summade wäljaandmisega, mis lähewad kehwele kihi wadjaduse katteks, kas näituseks pensioni, paiukisummad, kas hoolekande summad, kas kehwele hariduse peale antawad summad, wõi ükskõik, mis laadi need summad ka ei olnud, kui nad aga on määratud laiemate kehwele hulkade wadjaduste ja huwide rahuldamiseks, siis ei leidu raha, siis ei ole tuluallikaid, millest neid ammutada. Kui aga waadata teist külge, siis näeme, et peaaegu ükski Riigikogu koosolek ei lähe mööda, kui mõnesuguseid summasid ei määrataks. Kuigi eelarwe alles hiljuti wastu wõeti, on juba lisakrediite määratud ja järgmisel Riigikogu koosolekul tuleb juba esimene lisaeelarwe üle paarikümne miljoni marga suuruses. Tänapäewakorra järgmise punktina on jälle lisakrediidi määramine 90.000.000.— Näete, seal ei küsita mitte, kust need summad wõetakse ja mille abil neid wõtta. Mispärast on siis see 40.000.000 marka, mis senni isikumaksust saadi, ainult sarnane summa, mille katmi-

seks teist teed ei leita. Neid teid leidub, ja kõige pealt sel teel, et nende alade peale, kuhu praegu suuri summased antakse, kuhu helde käega raha wälja jagatakse, peaks vähem määratama. On mitmelt poolt ja mitmel puhul kõneldud sellest, kuidas, näituseks, sõjawäe peale suuri summased antakse ja et oleks pidanud palju vähem kulutatama, kuid härra kindral Soots lööb rusikaga vastu lauda ja ütleb, et kunni mina sõjaminister olen, teen mina nõndawiisi ja kui teie teistwiisi tahate, siis peab keegi teine tulema, ja härra kindralile antakse need summad, mida nõuab, sellepeale waatamata, kas nad hädatarwilikud on wõi mitte. Kui oleks kokkuhoidlikum oldud, kui seda praegu ollakse, siis oleks ammugi need summad kaetud olnud, mis nüüd isikumaksu näol sisse wõetakse ning oleks wõidud ka teisi wajadusi rahuldada, mis praegu rahuldamata jääwad. Kui aruandja ja ka seletuskiri kõneleb teiste tuluallikate puudumisest, siis ei ole tarwis uute maksude juurde minnagi, waid oleks küllalt sellest, kui mõnes kohas kokkuhoidlikumad oldaks ja see mõnikümmend miljonit oleks ammugi kätte saadud. Kui meie waatame teisi maksusid siis meie näeme, et nende juures ei ole alati seda küsimust üles seatud. Meie teame, et tänavuse aasta eelarwes on tulumaksust kõigest 210.000.000 marka 380.000.000.— asemel, mis oli minewaaastases eelarwes. Läänud suwel wõeti seadus vastu, mis tulumaksu muudab ja muudab just ärimeeeste, suurte miljonääride ja jõukama kihi kasuks, mille kohta eelkõneleja tähendas, et oleks küllalt mõne aktsiaseltsi wõi kaubamaja otstarbekohasest maksustamisest, et terve maakonna tulumaksu wõi isikumaksu kätte saada. Neile wähendati tulumaksu mitmekordselt, aga keegi enamusrühmade liigetest ei küsinud, missugune maks selle asemele pannakse ja kust need miljonid sisse wõetakse, mis tulumaksust vähem saadakse. Samuti wõeti enne jõulut vastu pärandusmaksu seadus, kus pärandusmaksu norme wähendati umbes 50% wõrra. Kas rahwa laiad hulgad on need, kes pärandusmaksu maksawad, wõi on need jällegi üksikud jõukad, kes peale surma suuri warandusi järele jätawad? Mina arwan, et just wiimane kiht on see ning sellele kihile tehti maksualandus. Isikumaks aga pannakse neale neilegi, kes waewalt jalgu taga weawad. Wiljandi maakonnanõukogu sai toime maaliitlaste wõi põllumeeste ar-

must sellegagi, et pani isikumaksu peale wallasantidele ja nüüd kirjutatakse keh-wade inimeste wiimaseid lambatallesid ja lehmi üles, et neid ära müüa isikumaksu wõla eest. Parempoolses ajakirjanduses hädaldatakse aga, et ei makstawat isikumaksu pahemtiwa agitatsiooni tagajärjel. Pahemtiwa agitatsiooni pole waja selleks, et seda maksu mitte maksta. Riigikogus on paar korda see asi üles wõetud, kuid lõppes sellega, et kui härra siseministrile näidati, et see maks Wiljandimaal on seaduswastasel määratud, siis härra minister leppis ainult märkusega, et seaduswastasel määratud maksu ei ole keegi sunnitud maksma. Ajalehtedest loeme aga, et seda ikkagi weel sisse nõutakse.

Siin on tegemist õieti maksupoliitikaga, mitte sellega, kas raha on wõi mitte, kas neid kulusid teisel teel katta wõib wõi mitte, waid sellega, mida härra Jürman kujukalt wäljendas, et isikumaks on wäga kerge maks ja lihtne wõtta, temaga ollakse hariunud. Et see moment selle maksu õiglaseks teeks, seda wist ei taha härra Jürman ise ka mitte rõhutada. Isikumaks jääb siiski kõige õiglusetumaks maksuks. Enamasti igalpool on püütud lahti saada sellest maksust, kuid meil aga püütakse seda arendada kui maksu, mis maksukoormat kõige õiglusetumalt jaotab. Teen ettepaneku rahaasjanduse komisjoni ettepanek tagasi lükata ja meie rühma poolt esitatud isikumaksu kaotamise seaduseelnõu I lugemisel vastu wõtta.

J. Reesen (kom.): Isikumaksu seaduseelnõu on täna wäga elawaid läbirääkimisi esile kutsunud ja täie õigusega, sest kui meie waatame meie walitsewate rühmade maksupoliitikat, siis ei saa meie käesolewa seaduseelnõu juures mitte sellel arwamisel olla, et see isikumaks oleks mõni uus maksusüsteem. Selles mõttes ei saa meie mitte rkl. Jõeäär'iga ühel arwamisel olla, et see üks uus seadus on. Waid meie arwame, et see ümberristitud tsaariaegne seadus, ümber seatud isikumaksu alusele, mis tsaariajal tuntud on nõndanimetatud pearaha all. Nii nagu kõik teised seadused suuremalt osalt meil Eestis on tsaaririigist pärandatud ja üle wõetud, mille peale meie demokraatia tegewust rajatakse ja kindlustatakse, nõnda kindlustatakse ka meie maksupoliitikat suuremalt osalt nendele süsteemi-

dele ja alustel, mida tsaaririigis tarwitati. Wõib olla, et need maksustamise wiisid, mis tsaariajal makswad olid, on nendele wanematele inimestele, kes said sel ajal enesele nõnda ütelda pastalde asemel saapad jalga, wäga südame lähedal ja mitte ainult südame lähedal, waid ka taskule kasuks. Arwatawasti toob see neile wäga suurt kasu, kui maksud saawad suuremate rahwahulkade, see on töötawate rahwahulkade peale weeretatud, aga mitte nende inimeste peale, kes nii ütelda ilma waewata enestele raha kokku on ajanud, nagu seda on aktsionärid, spekulandid ja teised kihid, kes eriti sõjaajal on rikkaks läinud ja õieti weel praegugi meie kaubanduspoliitika tõttu enestele suuri rikusi wõiwad kokku ajada. Ma juba ütlesin, et meie maksusüsteem on endisest tsaaririigist pärit, meie demokraatia on nõnda ütelda, endise Wene tsaaririigi aristokraatia pärandus, temal on uus kuub seljas, aga ta ei ole weel mitte kõikidele frakke saanud. (W a h e l h ü ü e A. P i i p'i (töer.) poolt.) Härra Piip, Teie olite minister, Teie olete enesele fraki saanud, ja kui teie kord kõik hakkate frakke kandma, siis wõite ka teistele Lääne-Euroopa riikidele järele jõuda.

Juhataja K. Päts: Rkl. Reesen, ma palun Teid mitte Riigikogu liigete frakidest kõnelema, waid sellest rääkida, mis päewakorras on. Teen Teile esimese märkuse.

J. Reesen (kom.): Sest teistes riikides on see arenenud enam-wähem ja seal on juba ennemalt tarwitusele wõetud niisugused maksud jõukamate kihtide pealt. Et linnad suuremalt osalt walitewad maa üle, siis on arusaadaw, et nemad endid maksustama ei hakka. Kõik need suured puudujäägid, mis maakondade eelarwetes on, on just selle tagajärjel tulnud. Kui teie wõtate üldiselt selle poliitika, mida meil siin aetakse, siis teie peate ütleva, et see poliitika ei sünni mitte üksnes siin, waid sünnib ka väljaspool. Meie näeme siin küll inimesi, kes mõjuandwalt asju otsustawad kõikides küsimustes, kuna teised neid käetõstmisega toetawad, ega see ei ole weel aluseks, waid aluseks on siiski see, nagu kõikides arenenud riikides ja ka meie wäikeses Eestis, et ikkagi majandusliku jõu tugewamad organisatsioonid on mõõduandwad. Mitte wiiskudes ja pastaldes talupoeg... (M. Martna (sd.): Eks Te ütelnud, et nii, nagu mina

olen.) kuidas? (M. Martna (sd.): Nii nagu mina olen, nagu hiidlased ütlewad,) ma ei ole kuulnud niimoodi. See on nõnda ütelda „intsantsakas“, kes on enesele saanud õllepoe, wabriku, siis juba aktsiaseltsi jne. ja just need aktsiaseltsi osanikud ajawad meie maksupoliitikat.

Nii siis ei määrata meil mitte maksusid suurte sissetulekute pealt, sest see riik wab rikaste huwisid. Aga, ma ütlen, ei saa maksualuseks wõtta niisugust asja, mis iseenesest wäärtus ei ole, nagu pea. (S e g a s e d w a h e l h ü ü d e d. Teie panete teise otsa peale.) Jah, waata, teie panete just teise otsa peale. (N a e r.) Ja selle teise otsa peale panija oli tsaariajal pristaw, kes tuli ja müüs ära kõik, mis hinge taga oli ja kui Teie siis tagajärjed wõtate... (S e g a s e d w a h e l h ü ü d e d. N a e r.) ... siis olete teise otsa peale panijad...

Juhataja K. Päts: Rkl. Reesen, Teie räägite siin wäga pikalt ja laialt mingisugusest teise otsa peale panemisest, see päewakorra kohta ei käi. Teen Teile teise märkuse.

J. Reesen (kom.): Ma kannan ette, kuidas meil waldades isikumaks on paigutatud, missuguse summa tema waldade eelarwest wälja teeb. Rkl. Jõeäär tähendas wäga õieti, et see $\frac{1}{4}$ osa waldade sissetulekutest wälja teeb. Siin on toodud Ranna walla 1923 aasta eelarwe, kus on ette nähtud tulu: liikumata warandusest 55.684 marka, isikumaksust — 94.000, tulumaksust 15.000 marka, tööstusmaksust 101.800 mk., wiina ostulubade maksust — 48.000. Siis on teine eelarwe Otepää walla kohta: tulud liikumata waranduste maksust 25.522 marka, tulumaksust 13.200 marka, wiina ostulubade maksust — 44.000 marka, isikumaksust 51.300 marka, wallamaade rent — 17.000 marka.

Kui meie wõrdleme neid maksuliikisid, siis meie näeme, et isikumaks igalpool suurem on warandusmaksudest. See on erijuhtumine, kus tööstusmaks 101.000 marka wallas on. Need on andmed, mis „Kajas“ on ilmunud ja mis ka on üldse igalpool waldades ühesugused. Neis waldades sünnitab isikumaks õige suure protsendi, wõrreldes teiste sissetulekutega, ta on peaaegu poole suurem kui maks wäärtuste pealt. Need inimesed, kes seda maksu maksawad, ei ole kaugeltki warandusega inimesed ja suurem osa neist igatahes on käsitöölised ehk wäikekoha-

pidajad. Talupidajaid on wõrdlemisi hingede arwu järele waldades wähem, kui käsitöölisi ja teisi niinimetatud lihtinimesi wõi wallalisi. See näitab juba, missuguses wõrrendis meil waldades isikumaksu wõetakse ja et tema praegustes walla eelarwetes suure summa wälja teeb. Sellest on arusaadaw, et kui tema praegu nii ütelda otsekohe ära kaotatakse, siis ei oleks wõimalik seda auku makswate seaduste piirides mitte täita. Meie pahempoolsed rühmitused on tihtilugu ettepanekuid teinud, et uusi sissetuleku wõimalusi leida. Käesolewas parlamendis ei ole need ettepanekud poolehoidu leidnud ja ei leia wist mitte poolehoidu enne, kui laialdased rahwahulgad selle wastu wõitlust ei tõsta wäljaspool parlamenti ja ma arwan, et see wõitlus ükskord tõuseb selle ülekohtuse süsteemi wastu.

Meie ei saa seda põhjendamata rahaasjanduse komisjoni ettepanekut mitte toetada. Rahaasjanduse komisjon on mitu korda oma nägu näidanud, kuidas ta ühe ja teise asja peale waatab. Hiljuti wõeti siin seadus wastu, kus jõukate toetuseks 55.000.000 määrati, see tähendab kõrgematele sõjawäelastele autasuandmise seadus. Omawalitsuse asutuste seisukohalt oleks see wõrdlemisi palju kaasaaitaw olnud, kui see neile oleks määratud selle asemel, et anda inimestele, kes wõib olla paari kolme nädala pärast seda raha enam taskus ei kannu. Niisugused suured summad antakse wälja ilma, et järele kaalutaks, kas see tarwilik on. Seda tehakse lihtsalt kihihuiwde seisukohast ja meeleolu sünnitamiseks. Tõsiseid tarbeid ei ole rahaasjanduse komisjon kunagi kaalunud ega arwesse wõtnud, waid on jäänud tsaarisüsteemi juurde, mis mõnes osas on Eesti keelde tõlgitud. See parlament ei ole midagi ära teinud ja sellepärast peab ka tõepoolest koju minema.

A. Jürman (põl.): Täna isikumaksu arutamise puhul tõi rkl. Piiskar ette, et mina olla isikumaksu kaitseja olnud ainult sellepärast, et seda maksu on kerge sisse wõtta. Härra Piiskar peaks arwatawasti mäletama, et oli ka palju teisi põhjusi. (L. Johanson (sd.): Härra Piiskar'il on õigus.) Selle kohta tõendust protokollidest. Komisjonis kandsin weel ette, et peale kerguse oli peapõhjus see, et meil maal ei ole wõimalik õiglast tulumaksu sisse seada ega läbi wiia, sest puudub õiglane tulumaksu määramise alus.

Et nüüd wõimatu on tulumaksuga wäljaminekuid omawalitsuse asutuses katta, siis on isikumaksu wõtmine paratamata. (L. Johanson (sd.): Sellest Teie komisjonis ei rääkinud.) Isikumaksu asjus pean tähendama, et ta tabab ühtlaselt kõiki... (M. Martna (sd.): Ühtlasi karjapoissi ja pere-meest.) wallakodanikka, kusjuures walla omawalitsustele õigus on jäetud neid kodanikka maksust wabastada, kes maksta ei suuda. (L. Johanson (sd.): Teie suudate, kuid ei maksa.) Minule on ka Tallinna linnawalitsuse poolt isikumaks peale pandud ja ma olen seda maksnud. (M. Martna (sd.): Wõi isegi ära maksnud!) Härra Johanson'i wäide „ei jõua maksta“ käib wist tema enese kohta. Kui lähemalt waatleme, mispärast meil isikumaks nii suureks kujuneb, ulatades mõnes kohas kunni 400 margani inimese pealt, siis on sellel oma põhjused. Kui tulumaksu muudatuse seadus Riigikogus arutusel oli, siis läksid arwamised lahku, kuidas seda paragrahwi wastu wõtta, mis tulumaksu omawalitsuste wahel ära jagab, siis oli just Riigikogu rahempool peaaegu täiesti, wast mõni üksik wälja arwatud, selle poolt, et lõwiosa tulumaksust langeks linnadele. (Wahelhüüded pahemalt poolt: Olete hingede püüdjad!) Teie niisama. Tulumaksu paragrahwide arutamise puhul, mille järele summad maa ja linnade wahel jagada tulewad, püüdis põllumeeste rühm selle peale tähelepanu juhtida, et pahemalt poolt soovitud kawa tagajärjel maakonnawalitsused, iseäranis kehwmad maakonnad kannatawad (L. Johanson (sd.): Seda öeldi rahwaerakonna poolt. J. Laidoner (põl.): Kas mina olen rahwaerakonnas?) Seda ütles härra Laidoner ja teie ei taha mitte tõendada, nagu kuuluks tema rahwaerakonda. (Naer.) Siis, kui edasi arutasime seda punkti, selgus, et iseäranis Tallinna linn saaks selle paragrahwi wastuwõtmise kaudu, nagu seda sotsiaaldemokraatide poolt esitati, tulumaksu 30 miljonit rohkem. (J. Piiskar (is.): Kes selle paragrahwi wõtmist wõttis?) Ikka teie, teie hääletasite kõik poolt. Tööerakonna poolehoid kaldus sel korral pahemale poole ja nii olite enamuses. (M. Martna (sd.): Miks siis Tallinnas isikumaks tarwis on, kui selle suure summa sai?) Tallinnas pandi isikumaks maksma eelmise tulumaksu jaota-

mise puhul. Mina arwan, et see wiimane tulumaks päästis ka Tallinna linna isikumaksust, sest kui ma ei eksi, sai Tallinn tulumaksu kogusummas 30.000.000 mrk. rohkem, kui teise kawa järele oleks saanud, kuid sellega kaotas maa ja mina pean seda maksujagamist ebaõigeks. Mina tõin komisjonis ette, et tulumaks linnade ja maakondade wahel saaks ära jagatud elanikkude järele, mitte aga selle järele, kust kui palju sisse tuleb. Linnad ükski ei pea suuri tööstusi ega kaubanduse ettevõtteid, mis linnas asuwad, ülewal, waid maa aitab kaasa ja peab siis ka nendest suurtest maksudest osa saama. (O. Strandman (töer.): Millest see linn siis elab? M. Martna (sd.): Karjaste pearahast.) Linnad elawad praegu rohkem maa kulul. Kui nüüd ümberpöördukt arwatakse, siis on see wist õige wildak arwamine. (A. Weiler (töer.): See on Jürmani uus majanduste adus.) Kui nüüd linnad tulumaksu kõigi wabrikute pealt täiesti omale saawad, siis on selle tagajärjel linnad pandud palju paremasse seisukorda maaga võrreldes ja maa omawalitsused on selle tagajärjel sunnitud wõtma isikumaksu. See on kõige suuremaks põhjenduseks isikumaksu wõtmise juures. Kui nüüd pahempoolsed rühmad ei oleks tahtnud isikumaksu, siis oleksid nemad pidanud tulumaksu-seaduse arutamise juures tulumaksu jagamise wiisi poolt olema, mis esitati põllumeeste rühma poolt. Et aga pahempool selle wastu hääletas ja asi teistwiisi kujunes, siis ei oleks teil nüüd palju põhjust wastu waielda. Teistsuguse tulumaksu jagamise juures oleks isikumaksu vähemalt 30.000.000 mk. maal vähem tulnud maksta.

Juhataja K. Päts: Lõpusõna on aruandjal.

Aruandja J. Kana: Siin on nüüd räägitud wanu asju, mis komisjoni ettepaneku kohta palju ei käi. Teen nende kohta siiski mõned faktilised märkused. Kõige pealt tähendas siin Riigikogu liige Reesen, et rahaasjanduse komisjon on väga lahkelt walmis olnud lubama autasu. Seda asjaolu on ülekohtune rahaasjanduse komisjoni arwesse panna. Autasu asja on erikomisjonid aastate wiisi arutanud ja lõpule jõudnud selle küsimusega Riigikogu enamuse soowidele wastawalt.

Riigikogu liige Jõeäär tõi ette siin terve rea maksusid, mida wõiks wõtta ja mis väga head on, aga ta oleks pidanud

ka ette tooma, kes neid maksusid maksawad ja kuidas neid sisse nõuda. (M. Martna (sd.): Kas teie seda ise ei tea, issakene, küll on tark härra.) Mina tean seda, aga härra Jõeäär oleks pidanud seda ka teadma ja ette kandma, siis oleks kõigile selge olnud. Igaühele on selge, et üleöö ei saa isikumaksu ära kaotada, kui teada ei ole, kust see raha siis mujalt peab tulema. (M. Martna (sd.): Küll on suur tarkus.) See ei olegi nii väga suur tarkus.

Siis edasi härra Piiskar taples siin komisjoniga ja aruandjaga, et seletuskiri olewat liiga lühikene jne. ja tõi siis terve rea teisi põhjendusi ette. Ma pean siin tähendama, et tema rühma poolt esitatud seletuskiri ka väga lühikene oli. Kõik need wastuwäited, mis siin ette toodi, ei suuda kuidagi moodi tõendada seda teguwiisi, et wõtame kätte ja ilma pikema põhjendusega muudame ühe maksu teise järele, ilma et uusi maksuseadusi ja uusi korraldusi tehakse. Minu arwates tuleks rahaasjanduse komisjoni otsus wastu wõtta.

Juhataja K. Päts: Asun hääletamisele. Kes on selle poolt, et wastu wõetakse rahaasjanduse komisjoni ettepanek käesolew seaduseelnõu tagasi lükata? (Hääletatakse. Sekretäär loeb hääli.) Poolt on 31 häält, wastu 20, sellega on rahaasjanduse komisjoni ettepanek wastu wõetud.

4. Riigikohtu Rahaasjanduse seaduse § 17 komisjoni aruandja J. Laidoner: muutmise andja J. Laidoner: seadus — Lugupeetud rahwasaadikud! Selle lühikese seaduseelnõu algatus tuli riigikontrolli poolt.

Asjaolu seisab selles, et praegumakswa seaduse põhjal on kontrollnõukogul luba maha kustutada lootmata wõlgasid ainult kunni 10.000 marga suuruses. Kuna praegumakswa seadus 1919 a. seadus on, mille aja jooksul rahakurs väga palju muutunud ja nüüd kõik niisugused küsimused, mis üle 10.000 marga nõudmisi sisaldawad, Riigikohtu kätte otsustada lähewad, mis väga palju asjaajamist takistab ning asjata kirjawahetust sünnitab, siis seda silmas pidades on rahaasjanduse komisjon esitanud käesolewa seaduseelnõu. Arwesse wõttes, et see seadus puudutab Riigikohtu kompetensi, ei pea rahaasjanduse komisjon wõima-

likuks, et nimetatud seaduseelnõu üksi rahaasjanduse komisjoni redaktsioonis vastu võetud saab, vaid soovitaw oleks, et see seaduseelnõu saaks veel üldisesse komisjoni antud. Rahaasjanduse komisjoni nimel teen ettepaneku seda seaduseelnõu I lugemisel vastu võtta ning I ja II lugemise wahel üldisesse komisjoni anda.

Juhataja K. Päts: Sõnasoowijaid selle ettepaneku kohta ei ole. Rahaasjanduse komisjoni nimel on tehtud ettepanek käesolewat seaduseelnõu I lugemisel vastu võtta ning I ja II lugemise wahel üldisesse komisjoni anda. Asun hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on seaduseelnõu I lugemisel vastu võetud. Kes on selle poolt, et käesolew seaduseelnõu saaks I ja II lugemise wahel üldisesse komisjoni antud? (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on otsustatud käesolew seaduseelnõu I ja II lugemise wahel üldisesse komisjoni anda.

5. Riigiasutuste Rahaasjanduse paigutamise komisjoni aruandja K. Wirma:
seadus — I lugemisel. Lugupeetud Riigikogu liikmed! Wabariigi Walitsuse poolt oli esitatud Riigikogule krediidi nõudmine 140 miljoni marga suuruses riigiasutuste paigutamise kawa teostamise kuludeks, mida Wabariigi Walitsus soovitas juba eelarwesse üles võtta. Tol korral otsustas Riigikogu, et seda küsimust ei tule mitte eelarwe korras arutada, waid et seda küsimust tuleb arutada iseseiswalt rahaasjanduse komisjonis.

Rahaasjanduse komisjon kaalus selle küsimuse läbi ja leidis, et riigiasutuste ümberpaigutamise kawa ei ole veel mitte täielikult wälja kujunenud ja rahaasjanduse komisjoni arwates ei tuleks walitsusele lubada seda 140 miljonit krediiti nende asjade teostamiseks, mida Wabariigi Walitsus oli ette pannud, eriti just sellepärast, et see riigiasutuste paigutamise kawa oli seotud Toompea lossi, nii ütelda, ümberehitamisega ja tema kõrwal olewate majade omandamise küsimusega, nende majade mahakiskumise küsimusega ja uue tiiwhoone ehitamisega. Rahaasjanduse komisjon leidis, et riigiasutuste paigutamise kawa ei ole veel lõpulikku kuju omandanud ja et tuleks veel seda küsimust arendada ja selleks

andmeid koguda. Rahaasjanduse komisjon leidis wõimalikuks Riigikogule ette panna lubada lisakrediite ainult sellel määral ja nende asjade peale, mis komisjoni seletuskirjas on üles tähendatud ja mille kogusumma teeb wälja 50.832.000 marka. Peale selle on Wabariigi Walitsus nõudnud riigiametnikkude korterite ehitamiseks krediiti 45 miljonit. Rahaasjanduse komisjon leidis wiimase krediidi nõudmise wastuwõetawa olema. Kõiki neid kaalumisi arwesse wõttes, otsustas rahaasjanduse komisjon Riigikogule ettepaneku teha, et teedeministeeriumile saaks lubatud 95.832.000 marka krediiti. Komisjoni arwates tuleks riigiasutuste paigutamise kawa üksikasjalikumalt wälja töötada. Toompea lossi ümbruses tuleks rahaasjanduse komisjoni arwates ära kasutada kõik olemasolewad hooned ja selleks tuleks ka Toom-Gilde maja riigiasutuste paigutamise kawasse võtta. Toom-Gilde maja on praegu töö-hoolekandeministeeriumi waldamisel, kuid see maja tuleks teedeministeeriumi waldamisele anda. Kõiki neid asjaolusid ja kawatusi silmas pidades teen rahaasjanduse komisjoni nimel Riigikogule ettepaneku käesolewat seadust I lugemisel vastu võtta.

J. Annusson (töer.): Lugupeetud rahwasaadikud! Meil ei ole riigimajade ehitamisega õnne. Seda nägime Riigikogu maja ehitamisega ja sama lugu oli ka Riigiwanema maja ostmisega, mida pärast tuli ümber ehitada, ja et riigimajade ehitamine palju rohkem kulu on nõudnud, kui seda eramajade ehitamised on teinud. Ka tuleb selle juures awalikuks veel üks asjaolu, et Wabariigi Walitsus on esinenud ettepanekuga mõne suurema krediidi saamiseks alles siis, kui eelarwe on läbi arutatud. Nii oli see ka minewa aasta lõpul, kus nõuti krediiti sadamas ettewõtawate ehituste jaoks ja tollimaja täiendamiseks alles siis, kui järgnewa aasta eelarwe oli arutusele tulemas. Sellel puhul tähendasin, et Wabariigi Walitsusel ei ole kindlat ehituskawa, ega ole meil teada, kuipalju raha läheb edaspidi veel tarwis riigimajade ehitamiseks. Wabariigi Walitsuse esitaja seletas aga siis, need ehitused olewat niiwõrd kiired, et tuleb tingimata täiendawa eelarwe korras raha lubada, ei olewat wõimalust oodata, kunni uue eelarwe arutamiseni. Ühtlasi seletas teedeminister, et walitsusel on walmimas ehituste kawa. Riigikogu lubas need sum-

mad. Oleks loomulik, et Wabariigi Walitsus oleks pidanud esitama juba täieliku lõpukawa ehituste jaoks, mis walitsuse asutuste ülesandel ehitatakse. Praegu leiame Wabariigi Walitsuse ettepaneku, kus nõutakse 140 miljonit marka, see on küll rahaasjanduse komisjoni poolt vähendatud 95 miljoni marga peale, kuid siiski on see õige suur summa, mida praegu Riigikogul tuleks Wabariigi Walitsusele anda. Selle kawa juures selgub, et Wabariigi Walitsusel ei ole lõpulikku ülewaadet selle kohta, kuidas tulewikus meie riigiasutusi tuleks paigutada. Ei ole kindlustust sellel alal, et nüüd ligi 100 miljonit marka andes nende ehituste otstarbeks, kõige ligemal ajal ei tulda jälle uute nõudmistega, mis wõib olla, jällegi sadesse miljonitesse ulatawad. Wõis loota, et kui ehituspeawalitsus enne oli siseministeriumi käes, ja nüüd teedeministeriumi alla üle wõeti, siis ka kindlamad kawad ja rohkem läbimõeldud plaanid Riigikogule esitatakse. Ehituspeawalitsus on teedeministeriumi all õnnelikult mõni aeg wiibinud, kuid need kawad on siiasaadik ikkagi weel ainult lappimise kawad. Kui ettepanekut üksikasjaliselt waadelda, siis leiame, et kõige pealt tahetakse saada suuremaid summe Toompea lossi ümberehitamiseks, juurdeehitamiseks ja täiendamiseks. Üldse on Wabariigi Walitsus väga palju rõhku Toompea peale pannud, niipalju summe on siin juba riigikoguhooone ehitamiseks ära kulutatud, on osted majasid Riigiwanemale, siis kaubandus-tööstusministeriumile, siis sellesama eelarwe järele Rahukohtu tänaval nr. 1 asuw maja jne. Ja neist majadest ei ole weel küll. Wabariigi Walitsusel on kawa kõiki riigiasutusi Toompeale üle tuua. (M. Martna (sd.): I k k a k ö r g e m a l e !) See wõib olla on ehk küll põhimõtteliselt ilus, kui walitsuse asutused on ülesse kõrgemale toodud, nagu lugupeetud rkl. Martna wahele tähendas. Kuid küsimus on, kas sellega saadakse otstarbekohast asutuste paigutuste kawa kätte. On ju teada, et Toompeal olewad majad on mitme saja aasta eest ehitatud ja ei ole sellepärast sugugi aja ega asjakohased ja nende ümberehitamine tarwitab lõpmata palju raha. Wõtame siinsamas selles ettepanekus olewa maja Rahukohtu tän. nr. 1. See maja omandati minewal aastal iseralisel teel. Wabariigi Walitsuse sellekohase otsuse põhjal osteti tema teedeministeriumi jaoks. Teedeministeriumil enesel krediiti ei olnud. Teedeminister oli

ühtlasi ka kaubandus-tööstusminister ja tarwitas nähtawasti wõimalust korraldust teha kahe ministeriumi alal. Tehti korraldus turbatööstuse summadest anda neli miljonit nelisada tuhat selle maja ostmiseks. Nüüd wõis arwata, et teedeministerium on eriti sellest majast huwitatud ja wististe ka järgnewa eelarweaasta jaoks sellekohased summad nõuab. Teedeministerium oli aga wahepeal teisele otsusele jõudnud, kaotas igasuguse löbu selle maja ostmiseks ära ja tänawuaasta eelarwe korras nõuti kaubandusministeriumi jaoks selle maja ülewälpidamiseks raha. Selgus, et kaubandus-tööstusministeriumi waldamisele oli see maja jäänud. Kuid seal majas ei asunud kaubandus-tööstusministeriumi asutused, waid linna laste abiandmise punkt ja kriminaalpolitsei. Need asutused kumbki ei wõtnud oma peale maja kulu kandmist, nii siis kaubandus-tööstusministerium palus enesele krediiti, kuna see maja kaubandus-tööstusministri initsiatiivil oli ostetud. Eelarwe-komisjon kustutas selle eelarwe-punkti maha ja Riigikogu ka wastawalt raha ei andnud. Nüüd nõutakse selle maja ostmiseks ja ümberehitamiseks teatud summa. Kuid, kes seda maja teab, see on seal Rahukohtu hoone kõrwal, see teab, et see on juba õige wana, lagunenud maja, ja kui sellele tahetakse weel kolmandat korda peale ehitada, siis on küsimus, kas sellest otstarbekohane maja saab ja kas lõpuks sellest summast isegi jätkub, et seda kawa korda saada.

On nõutud 3.169.000 marka kaubandus-tööstusministeriumi maja sisemiseks remondiks. Selleks on juba antud eelarwe korras teatud summa, kuid nüüd nõutakse selle jaoks jällegi. Minu arwates on see lubamata nähtus. Kui mingisuguseks ehitamiseks ja remondiks summe nõutakse, siis peawad need summad lõpulikult välja kalkuleeritud olema. Praegu ei ole ajad mitte enam erakorralised ja hinnad ei tõuse nii kiirelt. Asutus peaks ette nägema, mis temal remondiks ja maja kordaseadmiseks lõpulikult tarwis on.

Punkt 3 all on välisministeriumi maja ümberehitamiseks ja mööbli muretsemiseks nõutud 8.500.000 marka. Peab tähendama, et praegu välisministri tarwitada on üürimaja, kus on olemas juba riigi mööblit. Mul ei ole täpseid andmeid, kuid mõnesuguste andmete järele olewat praegu välisministri korteris 2. kummi 3. miljoni eest mööblit. Maja, milles praegu välisministri korter asub, maksab

10 kunni 12 miljoni marga ümber. Tuleb wälja, et selle summa eest wõiks saada terve maja ühes sisseseadega, mis seal on olemas. Wabariigi Walitsusel on aga kawatus wälisministeeriumi tarwis olewat maja ümber ehitada, sinna sisse 8½ miljonit panna, osa raha eest mööblid muretseda. Igatahes on see summa ebaloomulikult suur. Iseäralises seisukorras on siin punkt 6. Selles punktis nõutakse 11 miljoni 566 tuhande marga suurune summa, Kadriorus 17. korteri ehitamiseks. Sellega ühes on siin ka kawatus teatud osa maju Toompeal ära lõhkuda, kuna elanikud Kadrioru ehitatawatesse korteritesse paigutatakse. Igatahes see kawa, mis walitsuse poolt esitati, ja osalt ka nüüd siin esineb, oli põhjendatud Toompea lõhkumise, ümberehitamise ja elanike ümberpaigutamise peale, et sellega siis niiviisi korterikriisi lahendada aidata. Nagu sellest kõigest järeldada, ei ole need kawad wististe mitte lõpulikult läbi mõeldud, waid on enam-wähem juhuslise maitse põhjal loodud. Niisamuti wiimane summa — 45 miljonit, mis korterite ehitamiseks nõutakse, on tekkinud õige kiires korras, ilma kindla kawata, nagu ma kuulnud olen. Selle kawaga tahab siis walitsus riigiasutuste jaoks kindlat asupaika walmistada ja ühtlasi ka korterikriisi lahendada. Mina olen aga arwamises, et renделе summadele järgnewad ligemal ajal tingimata suuremad nõudmised walitsuse poolt. Selle asemele et lõhkuda, lappida wõi paigata, tuleks ehitada korralik walitsuse maja, mis asub kas Toompeal wõi all linnas. Selle kawa teostamiseks wõiks määrata 140 miljonit, ehk minu pärast kas wõi kaksorda rohkem, kui aga Riigikogul ja rahwal oleks see teadmine, et riigiasutustel lõpulikult kindel asukoht on. Tööerakonna rühma nimel teatan, et meie ei saa leppida suurema osa summadega, mida siin nõutakse ja leiame, et see kawa ei ole lõpulikult wälja töötatud. Mis puutub siin Toompeal ettewõtawatesse ümberehitamistesse ja paikamistesse, siis wõib nende jaoks ainult hädatarwilikumaid summasid anda, ja selles mõttes teeme II lugemisel wastawad parandused.

L. Johanson (sd.): Austatud Riigikogu liikmed! Waewalt mõni nädal on sellest möödas, kui Riigikogu wastu wõttis käesolewa aasta eelarwe, mille järele tuleb kulusid kanda meie riigis igal hingel, wäetid lapsed ühes arwatud, umbes

6.000 marka. Kui meie wõtame keskmise perekonna, kus 5 hinge on, siis tuleb niisugusel perekonnal kanda riigi kulusid 30.000 marka, peale selle weel omawalitsuse maksud.

Nüüd on walitsus uuesti esinenud ligi 150. miljonilise krediidi nõudmisega, on lubatud 95 miljonit, mis tooks, kui ta wastu wõetakse, iga hinge peale lisakulusid sellele, mis eelarwe järele juba kanda on, 95 marka. Eelkrediidi nõudmist põhjendatakse riigiasutuste ümberpaigutamistega. Siinjuures peab tähendama, et meie riigiasutuste ümberpaigutamine, neile majadeostmine, on käinud väga isesugust rada ja on seltskonna ja rahwa keskel põhjendatud nurinat sünnitanud. Iseäranis mis puutub riigi majadesse, see tähendab, wanade majade ostmisesse riigiasutustele kalli hinnaga selleks, et neid ümber ehitada, siis läheb nende ümberehitamise juures weel korra sama palju raha, kui on wälja antud nende ostuhinnaks. Kui need ümberehitused tehtud, siis asutakse uute kawatsuste tegemisele, kuidas neid ümberehitusi jälle ümber ehitada, nii nagu seda Riigiwanema maja juures nii väga kujukalt nägime. See, et rahwas on oma rahulolematust awaldanud sarnase talituse wastu, ei ole meie walitsusele mitte küllalt hoiatuseks olnud, mitte küllalt näpunäiteks olnud selleks, et kui tema uute kawatsustega esineb, siis oleks tarwilik, et need kawatsused oleksid tehnikult wälja töötatud, et oleks nendele krediidi nõudmistele juurde lisatud kindlad kawad ja tehtaks ainult seda, mis hädapärast tarwilik. Näib, nagu oleks riigis mingisugune eriotstarbega asutus olemas, kes töötab kõiksugu kawasid, waatamata, kas need on tarwilikud wõi mitte, ja kui need kawad walmis saawad, siis lähewad nad asutuse kõrgema juhi kätte, kes alla kirjutab, ja sealt tulewad Riigikogusse, ning krediidi nõudmine on walmis. Rahwaesitus, — muidugi loodetakse siin selle parempoolse enamuse peale, — wõtab tema wastu. Selleks kaunis suur lootus näib meie walitsusel olewat ja sellepärast ei pane tema ka tähele seda hoiatust, mis rahwa keskel kuuldawale tuleb. Riigiasutuste paigutamise seadust wõiks teisiti nimetada riigiasutuste laiutamisseaduseks. Meie riigiasutustel on praegu kõigil oma majad ja ulalused olemas; neile on kõigile majad ostetud; nende eest summad wälja maksetud; nüüd aga nõutakse nende täiendamiseks, mahakiskumiseks ja ümberehitamiseks weel 50 miljonit. Kuidas

on see kooskõlas sellega, mis rääkisid need poliitilised erakonnad, kelle praegu on mõjuvõim, siis, kui Riigikogu walimised olid? Siis räägiti põllumestekogude poolt, et nemadki nõuawad ametnikkude arwu piiramist, nõuawad ametasutuste kokkutõmbamist jne. Mis on sellel alal ära tehtud, et meie ametasutuste tööd nii korraldada, et see töö oleks wiljakas, et ametasutused oleks rahwale kättesaadawad ja ametnikud oleksid rahwale wastutulelikud, wäljaminekud ja kulud aga wäheneks? Selle ülesande kallal ei ole Riigikogu päewil ega Riigikogu kestel moodustatud walitsused mitte töötanud ja selle tõenduseks on ka käesolew seaduseelnõu. Tähendab, need lubadused, mis anti omal ajal rahwale ja mida rahwas ka uskus nii heasüdamiselt, et ametnikkude arwu wähendatakse ja ametasutusi kokku tõmmatakse ja töö otstarbekohasemalt korraldatakse, need lubadused on täidetud wastupidi, koguni teises sihis, ses sihis, mis sinna wiib, et ühele summale tuleb teine summa juurde lisada ja isegi rahwasitus mitte ei tea, kas tulewal nädalal jällegi suurema krediidi nõudmisega ei tulda, kui siin selles paberis on kirjutatud. Silmas pidades seda talituswiisi, kuidas senni on toimetatud, on wähemalt minul usk, et wõib olla, enne, kui Riigikogu oma tegewuse lõpetada saab, tuleb uus krediidi nõudmine. Rahaasjanduse komisjonis oligi juba uue krediidi nõudmise küsimus arutusel. Kui waadata, mille peale kulutatakse seda raha, siis tähendas selle peale ka eelkõneleja juba, et see raha läheb nende ümberehituste peale, mis kawatsetakse ette wõtta. Need ümberehitamised on kõige pealt mahalõhkumised, mis maksawad miljonid, sarnased mahalõhkumised, mille juures mitte ei tea, nagu riigikoguhuone lõhkumise juures, kas siis, kui üks osa maha lõhutakse, ka mitte teine osa iseenesest maha ei tule.

Alles hiljuti ostsid kaubandus-tööstusministeerium ja töö-hoolekandeministeerium omale majad, ja nüüd, kus nemad, näituseks, esimene juba sees töötanud on, on tarwis sisemiseks remondiks esimesele 3.160.000 marka, töö-hoolekandeministeeriumil aga 1.500.000 marka. Praegu ei ole weel mitte teada, kuidas meie ametasutused edaspidi wälja kujunewad, missuguseid maju ning missugust tubadejaotust nemad tarwitawad. Praegu on weel erakorraline aeg. Paljud ametkonnad on üle kuhjatud ametnikkudega, mis lihtsalt tingitud erakordsest ajast. Kindel on, et loo-

mulikumad ajad peaksid tulema, ja kui meil niipalju ametnikka jääb ja kui niipalju kulusid wälja antakse meie ametasutuste peale ja kui nii kalliks meie ametasutuste töö jääb, kui praegu, siis jääb maksukoorem ikkagi wäga raskeks rahwale. Ei wõi ometi enesele ette kujutada, et see niiviisi edasi kesta wõiks. Kuid mitte ainult ehitamiseks ei nõuta raha, waid on nõutud ka wälisministeeriumi maja osaliseks ümberehitamiseks ja mööbli ostmiseks 8.500.000 marka. Mööbli ostmiseks Wabariigi Walitsusele nõutakse 3.000.000 marka. Ja kuidas meie mööbli muretsemisega lugu on, seda wõisime tähele panna Riigiwanema maja mööblimuretsemise juures, komisjonis tähendati ka selle peale, et need mööblid niisugused on, et neid keegi tarwitada ei wõi, näituseks, toolid, kui nende peale istuda, lähewad katki. Ja nüüd, kui satub inimene Riigiwanema majja ja tahab seal istuda, siis peab tema seisma juba sellepärast, et mitte riigi warandust lõhkuda. (W. Linnamägi (kristl.): See on aukartust ärataw!) Teie arwate, et aukartuse pärast? Jah, wõib olla, ka selle tagamõttega on sarnased mööblid ostetud, sest meie rahwas ei ole weel küllalt wiisakas, ja et nüüd seda aukartust wõi wälist wiisakusawaldust kätte saada, et Riigiwanema majas wõõras istuda ei tohi, selleks ongi sarnane mööbel ostetud, kühu istuda ei saagi. Härra Linnamägi ütleb, et see on aukartus! Sel ajal, kus meil niipalju wajalikka wäljaminekuid on, nõutakse kümneid miljonid mööbli muretsemiseks.

Ma kordan weel — mööblimuretsemise peale! Kas siis tõesti praegu meil muid tarwidusi riigis ei ole täita, selles waeses kehwas riigis, mis koos seisab töotegijast rahwast?! Kas siis tõesti muid elulisemaid wadjadusi ei ole, mis, nii ütelda, kisendawad, mis täitmist nõuawad ja mida edasi lükata kuidagi ei saa?! Kas tõesti on meil maareform juba nii läbi wiidud, nagu see meie põllumajandusele kasulik on?! Kas asunikud wõiwad oma põldusid harida nii, kui see tarwilik on?! Ei, nad ei saa seda, neil puuduwad hooned, isegi wanadel põllupidajatel on suur osa talusid lagunenuid ja õlgkatusega. Waadake, selle kõrraldamiseks kawasid wälja ei töötata, waid muretsetakse keskasutusele mööblid kümnete miljonitega. Seda kõike muretsetakse siis, kui rahwas ägab raske maksukoorma all. Ma arwan, et see küsimus on küllalt tõsine, et härra Pärilin ja

Birkenberg mitte nii lahkkel käel nendele summadele wastu tulema ei peaks ja mitte nii väga rõõmsas meeleolus olema, kui praegu. Praegu on aeg, kus kulud rahwa rahast kaetakse, sest meil ei ole looduswarasid, meil ei ole neid kapitaalisid kogutud, kõik kulud tulewad katta maksude näol rahwalt. Siin tuleks iga miljon läbi kaaluda enne, kui seda wälja antakse. Walitsus aga seda ei tee. Kui walitsus seda ei tee, siis tuleks ainult üks järeldus teha: walitsus on wõõras rahwa hädadele, tema muredele ja puudustele; walitsus tunneb ainult seda, mis kõrgem ametnik autoaknast näeb, ilma et ta tegelikku elu tähele paneks. Niisugune seaduseelrõu on ka käesolew seaduseelnõu. Ta tunnistab ainult seda, et meie walitsus, meie walitsew parempoolne enamus rahwa hädade peale ei pööra tähelepanu, waid hoolitseb ainult kõrgemate kihtide eest.

Teedeminister K. Ipsberg: Wäga lugupeetud rahwasaadikud! Mina pean ütleva, et mul on otse arusaamata, mispärast härra Johanson nii väga püha wiha täis siit kõnetoolilt kõnelema on hakanud. (L. Johanson (sd.): Mina kõnelen alati püha wiha täis.) Alati püha wihane, noh, siis ei ole mitte midagi inestamise wäärt. Kui midagi tahetakse teha, siis on selle jaoks raha tarwis ja mina arwan, selle wastu ei waidle härra Johanson ka mitte. Aga et nüüd midagi ehituse alal tarwis teha on, seda on Riigikogu ütelnud. Niisama on Riigikogu ütelnud siin, kui ka oma komisjonides, et meil on tarwis teatawa ehituskawaga esineda ja oma riikliste asutuste jaoks ruume muretseda. Nüüd on walitsus ühe kawaga esinenud ja, ma pean ütleva, teatawa miinimumi programmiga. (J. Annusson (töer.): Warsti esinete wist uue krediidiõudmisega?) See on väga õige, kui härra Annusson'il paha aimdus on, et wõib olla, weel midagi ehituste peale nõutakse, et weel ehituste jaoks raha tarwis tuleb. Arwan, et sennikaua, kui meie riik seisab ja tahab riik olla, on tal ka ehituste peale raha tarwis, ja et meie selle aasta eelarwega kõiki oma riiklisi tarwidusi täita wõiksime, seda lootust ei tohiks härra Annusson'il tõesti olla. See kahtlus wõi arwamine on päris õige, sest 50. miljoniaga meie küll oma riiklisi ehitusi täita ei jõua, 50. miljoniaga, mis on asutuste jaoks määratud. (L. Johanson (sd.): Asutused on olemas!) Härra Johanson

ütleb, et asutused on olemas, kuid, waadakse, siin on ette nähtud wälisministeeriumi ruumide korraldamine, töö-hoolekandeministeeriumi ruumide korraldamiseks wäikene summa ja Rahukohtu tän. nr. 1 ümberehitamine teedeministeeriumi jaoks, see on kõik asutuste jaoks, kellel mitte ruume ei ole. Wälisminister elab praegu erakorteris ja tal on üles öeldud ning tema peab sellest korterist juba lähemal ajal lahkuma. Kõige loomulikum oleks, et wälisministril, kellele meie põhiseaduse järele riigi poolt korter on määratud, ka see korter tõesti oleks ning seda on ka teedeministeerium kawatsenud kõige odawamalt kätte saada, praegust hoonet, kus wälisministeerium oma osakondadega sees asub, selleks ümber korraldades. Wälisministeerium on oma ametkonda nii kokku tõmbanud, et seda wõib teha, et neis ruumides, mis ametkonna käes on, wälisminister ka oma offitsiaal korteri wõib saada. Ka teedeministeerium on praegu erakorteris, kus temale iga silmapilk wõidakse üles ütelda, ja wõib ütelda, et need ruumid ei ole mitte väga kohased teedeministeeriumi jaoks. Jällegi on selleks maja ostetud, kuhu ministeerium sisse wõiks minna, nimelt Rahukohtu tän. nr. 1. Kui keegi teist harradest wõtaks waewaks sisse astuda ja waadata, kuidas teedeministeerium praegu elutseb, siis, arwan, räägiks teie teist keelt. Meie istume seal nii kitsalt koos... (L. Johanson (sd.): Kuidas inimesed maal elawad?) Nende eest kantakse ka hoolt, on riiklisi laenusid antud ja mina seda ei ütlen, et maal hästi elatakse, kuid Teie ei tohi nõuda, et riigiametnik seal, kus tal õhupuudus on, kasulikku tööd ära teeks. Meie peame ka sügiseks wälja kolima ja ma tahaks siin näha, kas Riigikogu liikmed nõuawad, et riikline asutus peab uulitsale oma lauad üles seadma ja tööle asuma. (Wahelhüüded.) Wõib olla, et teie Eesti riigist riisugune arwamine on ja teie näeksite heameelega teedeministeeriumi uulitsal olema ja mitte kohastes ruumides, kuid walitsus ei jaga sarnast arwamist. (Wahelhüüded.) Lubage, lubage, ma ütlen warsti. Ärge olge nii ärritatud, ikka külmawereliselt iga asja peale waadata! Nüüd ollakse ehituste wastu, tuuakse ikka ette riigikoguhuone ehitamist. Mina tahaks küsida, kelle ajal sai see hoone ehitatud? Teie, härra Johanson, olite siin walitseja, kui see hoone ehitati ja ma ei ole protesti kuulnud, kui teie jaoks mööblit muretseti,

et siin ilusti istuda saaksite ja oma keelt tarwitada. Waadake, selle jaoks ei ole Teie mitte oma suud lahti teinud, et mispärast Riigikogu omale ilusad toolid muretsetes. Walitsus tahab omale ka ajakohast mööblit saada. Olge lahke, ma palun Teid, astuge walitsuse ruumidesse ja waadake. Ühelgi teil, härradel, kes siin istuwad, ei ole niisugust halba lauda ega kirjutustuba, nagu walitsusel on. Siin on niisugune teataw meeleolu, lööksõnad: kokkuhoidmine, rahwa raha raiskamine jne. Rahwas on juba ütelnud, mis tema teist arwab. Kui teie nüüd räägite siin rahwa nimel, siis ma ütlen teile, et teil selleks mingit õigust ei ole. (K ä r a j a w a h e l h ü ü d e d p a h e m a l t p o o l t j a k e s k e l t .) Teie räägite siin ametnikkude arwu kokkutõmbamisest, härra Johanson, kui Teie natukene oleksite järele mõtelnud, ei oleks Teie seda etteheidet mitte teinud. Ametkondasid on koondatud, ja ametnikka tuhandete wõrra vähendatud. Olge nii lahked, minge kütteainete keskkomiteesse, kes ka Teie kasulaps oli, keda Teie omal ajal protegeerisite. Minge waadake järele, kuipalju seal enne ametnikka oli ja kui palju neid nüüd järele on jäänud. Astuge „Erkat'isse“ sisse, waadake, kui palju seal neid enne oli ja kui palju nüüd. Minge toitlusministeeriumi, waadake, kui palju on neid seal järele jäänud. Ma ütlen, ametnikka on hulga wõrra vähendatud, aga igal asjal on oma piir. Wõib olla, et meie ei ole weel selle piirini jõudnud, wäga wõimalik on, et wõib weel vähendada aga ma arwan, meie ligineme juba äärmisele piirile. Sellepärast on ka nüüd kawatsetud ratsionaalselt riigiasutusi ära mahutada. Walitsus on seisukoha wõtnud, et kesk-asutused enam-wähem Toompeal peaksid olema. See on ka omal ajal Riigikogu poolt heaks kiidetud, ja seaduse järele on walitsusel Toompeal majade omandamiseks eesõigus. Kui nüüd selle wastu waieldakse siis ütelge, miks siis ükskord on niisugune seisukoht ja teinekord teine. Öeldakse, et walitsus ei olla järjekindel. Pean ütleva, et Riigikogu ise ei ole selles asjas sugugi järjekindel. Ma wõiks ju siin üksikasjadest rääkida. Iseäranis härra Annusson on ehituste alal detailidesse läinud, rääkides kaubandus-tööstusministeeriumi majast. Aga ma arwan, et härra Annusson'il peaks see asjaolu tuttaw olema. Kui kaubandus-tööstusministeeriumi maja osteti, siis ei olnud see mitte korda seatud kantseleitöö

jaoks wõi mingisuguse riiklise asutuse jaoks. Seal olid elukorterid läbikäidawate tubadega. Neid tuli muidugi ümber korraldada, et mitte tööd takistada. Seda on ka tehtud, on koridorisüsteem sisse wiidud, nii nagu harilikult riiklises wõi ametlises asutuses tarwilik on. Nüüd on tarwis seda ümberkorraldamist lõpule wiia: sise-mised ruumid tapetseerida, wärwida, aknad ja ukсед korda seada, nagu kord ja kohus jne. Selle jaoks on krediiti palutud. Siin härra Johanson arwusid ette tuues, natuke eksis. Ta ütles, et wälisministeeriumi mööbli muretsemiseks nõutakse 8½ miljonit marka. Ma pean ütleva, et endise rüütelkonna maja ümberhitamiseks on küsitud 5½ miljonit marka ja mööblite ostmiseks ainult 3 miljonit, — siin on wahe. Ei ole mööbli ostmiseks mitte kümneid miljonid nõutud, waid ainult 3 miljonit. Mina näen, et ainult arusaamatus sunnib selle kawa wastu waidlema. Ma ei räägi esialgu pikemalt korterite muretsemisest, ma arwan, et sellega wõib igaüks nõus olla. Kui ka selle wastu waieldakse, siis ma wõin ka selle kohta seletusi anda. Nüüd, mis puutub härra Annusson'i ütletusesse, et ei ole mitte detailseid kawasid olemas, siis pean ütleva, et need maksawad wäga palju raha. Mina ei wõi mitte lubada, et meie neid wälja töötame, näituseks korterite ehitamiseks, ilma et ei teaks, kas meie sellekohast krediiti saame. Nüüdsel ajal on wäga kindlalt wälja kujunenud kalkulasioon, kuidas meil majade ehitamise hinda wälja arwata. On teada, et kiwimaja kuubiksüld maksab 20 ehk 19½ tuhat marka, puumaja hind on odawam, umbes 15 tuhat marka. Nii, et kui meie nüüd oleks wõtnud sinna wõib olla 1 miljoni ehk rohkem nende detailide wäljatöötamiseks, siis oleks see lihtsalt mahawisatud raha olnud. Muidugi, kui meie nüüd hakkame ehitama, siis meie teeme seda tööd, siis meie teame, et meil on selle maja ehitamine lubatud. Siis teeme meie need plaanid, nüüd kõige nende detail plaanidega esineda oleks ilmaaegne. Mis puutub lossi ümberhitamisesse, siis on meil selleks skitsused olemas, mille üle igaüks wõib otsustada, kas nad kohased on. Pean ütleva, et rahaasjanduse komisjon on neid skitsesid tarwitanud ja on nendest ka aru saanud, ning on nende najal teatawale otsusele jõudnud, et üht osa wõib sel aastal ära jätta ja teist osa teha. Seal on asjatundjaid olnud, kes asjast huwitatud on ja on selle sisse tun-

ginud, sest ettepannud skitsed on teatava pildi annud. Kaubandus-tööstusministeriumi maja kohta on täielised plaanid ja täielik eelarwe olemas. Ma wõtan just punkt-punktilt. (J. Annusson (töer.): Miks Teie nii jup-jupilt raha nõuate?) Waadake, miks Teie raha nõuate, on väga hea ütelda. Teie peate teadma, et kawade tegemine wõtab kah aega, neid ei saa väga ruttu teha, ei saa mitte laest maha kirjutada. (S e g a n e w a h e l h ü ü e.) See on teine asi, wõib olla Teil on õigus etteheidet teha, Teie wõite ütelda, et iga tööd wõib päewa wõi tunni jooksul ära teha, aga faktiliselt ei saa seda. Ma ütlen, et see töö on nii tehtud, nagu teda jõuti teha ja harilikult tehakse. Meie asutuste tööjõud on peale selle ka jookswate töödega koormatud olnud ja kawade esitamine peale eelarwe wastuwõtmist ei wõiks põhjuseks olla kawatsust sellepärast tagasi lükata. Riigikogu ei ole ka selle kohta mingisugust tahtaega määranud.

Ma kõnelesin juba, et kõige ökonomilisem oleks välisministrile offitsiaal korterit muretseda, kui meie teda endise landstoa ruumidesse mahutame. Remont töö-hoolekandeministeriumi majas on ette nähtud selleks, et seda maja ühendada lossiga, läbikäimise teed ja koridorisid juurde teha jne. Ja Rahukohtu tänawa maja ümberehitamiseks on terve plaan ja täieline eelarwe, olge lahked. (J. Annusson (töer.): Kas Teie poole aasta eest ka seda teadsite?) Waadake, kui ma oleks esinenud suurema programmiga, siis oleksite Teie käed kokku löönud ja öelnud, et waadake, kuidas rahwa rahaga ümber käiakse, pool miljardit tahetakse ühekorraga! Waadake, siin on kõik niisugused etteheidet, mida Teie wõite sadade wiisi teha iga kawatsuse kohta ehituse alal. Ma ei waidle mitte sellepärast, et neid etteheidet tagasi lükata, etteheidet wõite Teie ikka teha, sest igaühel wõib oma isiklik arwamine olla. Sisuliselt selle asja kohta ette tuua on seda, et walitsus oma asutustele wahegi, ütleme, inimesewäärilisi ruume luua ja neid ära mahutada tahab Toompeal, see kergendaks suurelt läbikäimist keskastutustel üksteisega. Just nagu meie siin näeme praegu, kus walitsuse ja Riigikogu ruumid üksteisega ühenduses on ja mis märksa läbikäimist hõlbustab. Niisamuti on soowitaw, et tulewikus ka keskastutused üksteisele ligemal seisaksid. Sellepärast toetan ma seda ettepanekut. Ta on

küll kärbitud, aga siin on ka wäljawaateid jäetud tulewiku kawatsuste kohta.

Juhataja K. Päts: Et Riigikogu koosolek ligi kolm tundi kestnud on, kuulutan 15-minutilise waheaja.

Waheaeg algab kell 8.10 min.

Peale waheaja jätkub koosolek kell 8.45 min. õhtul.

Koosolekut juhatab abiesimees **A. Kerem.**

Sekretääri kohal abisekretäär **W. Pezold.**

Juhataja A. Kerem: Sõna on korra kohta rkl. Reesen'il.

J. Reesen (kom.): Käesolewa päewakorra-punkti arutamised on näidanud, missuguste nõuetega tullakse ja missuguseid summe nõutakse, ilma et nad põhjendatud oleks, ilma et nad tarwilikud oleks. Juba korra kõnelesin sellest, et praegusel Riigikogul ei ole kuidagi wiisi enam õigust niisugust seadusandlist tööd teha. Tema on rahwahääletamise tagajärjel rahwa usalduse kaotanud ja kui nüüd see walitsus, kes praeguse Riigikogu enamuse poolt on moodustatud, nõuab niisuguseid summasid, mis rahwa maksukoormat veel kõrgendab, siis ei ole see kuidagi põhjendatud rahwa meeleoluga. Meil sai läinud koosolekul kombeks parempoolsete erakondade talitusel kell 8 koosolekut lõpetada. Praegu on koosolek juba kauem wälitanud, on käes see aeg, mil on lehwimas, nõndanimetatud kristlik waim parempoolsete erakondade peal ja ma arwan, et parempoolsetel oleks aeg minna õhtusele palwetunnile. Et ei ole veel kindlaks tehtud rahwahääletamise tagajärjed, siis wõiks koosoleku praegu lõpetada ja niikaua waheaeg pidada, kunni Riigikogu juhatus jõuab need hääled ära luweda, mis pole veel kohale jõudnud, nagu Saaremaalt jne. Kuid jätkata niisugust tööd, kui ei ole alust, ei ole usaldust — see on jälle wastolu, mispärast teen ettepaneku koosolek lõpetada ja järgmine koosolek määrata, kui Riigikogu juhatus on rahwahääletamise lõputagajärjed kokku wõtnud ning siis laiali minna.

Juhataja A. Kerem: Korra kohta on ettepanek tehtud koosolekut praegu lõpetada. (Hääletatakse.) Nähtaw enamus on wastu, seega on ettepanek tagasi lükatud.

J. Piiskar (is.): Käesolew riigiasutuste paigutamiseseadus on küll tõepoolest sisuliselt riigiasutuste paikamise seadus,

sest seda krediiti ei nõuta mitte riigiasutuste paigutamiseks waid ostetud ja weel eestawate majade paikamiseks, nende osaliseks ümberehitamiseks. Kuid selle paikamise ja lappimise juures puudub kawa. Talitatakse nii, nagu see sel silmapilgul paistab, kuid wõib olla mõne aja pärast on kõik see tarwis maha lõhkuda, mis on tehtud ja uuesti ümber teha nii, nagu see hiljuti Ellamaa turbatööstuse ehituste juures juhtus, kus pooleli hoone maha kisti sellepärast, et wahepeal oli selgunud, et ruumid kitsad saawad. Meil ei ole ka praegu mingisugust eeldust, et nende summade tarwitamise juures teisiti talitatakse. Kõige kujukamaks ehituste ja remonttööde näituseks on seesama hoone, milles meie praegu oleme, kus wanadele müüridele taheti paikased peale panna, et maja üks-kaks-kolm walmis saaks. Tagajärg oli see, et kui töötama hakati, siis isegi wundament uuesti ehitati. Kõik see sündis sarnase kulukusega, mille eest mitu korda soodsama maja oleks saanud paremates tingimustes ja paremal kohal, kui praegune maja. Ja kui waadata sedagi kawa, mis on esitatud rahaasjanduse komisjonile ettepannud krediidi juurde, kui 140 miljonimargaline nõudmine esitati, siis jääb mulje, et talitatakse ilma kindla kawata. Tuleb meelde näituseks Riigiwanema maja, mis alles hiljuti osteti, parandati ja jälle parandati, nagu ei jõuaks need parandused üldse lõpule. (M. Martna (sd.): See on kiriku ligidal.) Jah, kiriku ligidal ta on, see on tõsi. Kui aga rahaasjanduse komisjoni koosolekul seda kawa läbi waadati, mis meil praegu käes on, siis kõneldi juba sellest, et tuleb silmapaistwamas kohas, näituseks Kaarli koguduse nurgapealne plats ära osta, et sinna tulewikus maja peale ehitada, wõib olla Riigiwanema maja. Tähendab, nüüd, kus praegust Riigiwanema maja ikka weel remonteeritakse, hakatakse juba mõtlema uue maja ehitamise peale ja kui see maja walmis on, siis tuleb jälle keegi teine ja ütleb, et on waja kuhugi teise kohta uut Riigiwanema maja ehitada jne.

Niisama teame meie, et hiljuti osteti riigikontrolli jaoks üks parematest ja korralikumatest elumajadest ja asuti seal ruume ümber korraldama jne., kuid nüüd kõneldakse jälle sellest, et praeguse kawa teostamise juures tahetakse ka riigikontrolli uute kohta paigutada. Tähendab, üks parematest elumajadest lõhuti ära, remonteeriti, seati wist ka koridorisüsteem sisse,

nagu Toompeal ühe maja juures tehti, kus 4-miljonilist maja remonteeriti 10 miljoni eest, ja nüüd, kus maja lõhutatud, hakatakse waatama, kuidas temast lahti saada.

Isegi praeguse uue riigikoguhuone kohta öeldakse, et tulewikus, kui uus parlamendihoone ehitatakse, wõiks siia mõne teise asutuse, kas wõi Riigikohtu paigutada.

Kui käesolew seaduseelnõu komisjonis arutusel oli, siis ei olnud ministeeriumil weel mitte kindlat kawa, waid kui komisjoni liigete poolt miski ettepanek tehti, siis oli walitsuse esitaja kohe walmis oma kawa sellekohaselt muutma. Ei wõi ütelda, et walitsus kõik wõimalused oleks läbi kaalunud. Kui tähendati, et rahukohtu majja, mis Toompea äärel asub, tuleks mõni teine asutus paigutada ja kohutasutused alla linna wiia, kus kohus rahwale kättesaadawam oleks, siis näis härra ministrile see kawa isegi väga meeldiwat. Praeguses kawas ei ole aga sarnast ümberpaigutamist ette nähtud. Praeguses kawas ei ole mingit järjekindlust, ei ole üldist ülewaadet, mida üldse teha tahetakse, palju selleks raha kulub jne. Nõutakse ainult teataw summa ja lubatakse tulewikus ütelda, mida tehakse. Ei olnud ka selge, missugused asutused kuhu mahutatakse.

Edasi tehakse kawatsus wanu hooneid kokku osta. Kuidas sarnaste riikliste ostmistega lugu on, seda teame väga hästi. Nüüd tahetakse kaks wõi kolm maja ära osta ja maha lõhkuda. Küsimus on, kuiwõrd korterite mahakiskumine soowitaw on. Kuid wõtame asja teise külje. Kui majaperemees teab, et otsustatud on tema maja riigile ära osta, siis juhtub wist siinsamas nurga peal olewate majadega seesama, mis kõigi senniste ostmistega juures on juhtunud — tõusewad majade hinnad ja väga tuntawalt. Väga wõimalik, et kui krediidid majade ostmiseks lubatud, siis majaomanikkude südamed kõwaks lähewad ja nemad majade hinna kümnekordseks tõstawad. Mis aga siis? Millest need summad wälja maksta? Wõi ei teostata siis kawa, mis kord juba otsustatud? Mina arwan, et siis leitakse juba wäljapääsetee, kas wõi lisakrediidi näol. See on ju meil harilik tee. Alles hiljuti wõeti eelarwe wastu ja juba täna leidsime paljundatult laudadelt lisa-eelarwe. Praegune seaduseelnõu on ka eelarwe muutmise. Eelarwe arutamisel räägiti, et puudujääk ei ollagi nii suur, saadawat peaaegu ots-otsaga kokku, eelarwe terwe-

neda jne. Niipea aga, kui eelarwe on vastu wõetud, hakkawad lisakrediidid tullema ja siis ei küsita, kust need uued tuluallikad tulewad. Kui jutt oli isikumaksu ära kaotamisest, siis öeldi, kust need 42 miljonit wõtta. Siin on aga 95 miljonit, kust need wõetakse? Seal laua peal on 21 miljonit, see on kokku üle saja miljoni. Kust need summad wõetakse? Kus on uued sissetulekuallikad, seda meie ei tea. Sarnaseid talitusi näeme väga mitmel pool.

Teiselt poolt ei mõeldagi korraldada neid hooneid, mis juba praegu riigi päralt on. Kui ehituspeawalitsusel on kange wadus maju ehitada, miks ei ehita tema siis uut postkontorihoonet. Loeme sagedasti ajalehtedest, et pealeehitused ja juurdeehitused telefoni keskjaamas ähwardawad mitmekordse maja kokku suruda, praod olla juba sees jne. Ei ole veel uue maja platsigi kindlaks määratud ja wõib samasugune asi juhtuda, nagu Saksamaal, kus ühe kodanlise ajalehe wiiekordne maja sisse kukkus ja hulga inimesi rusude alla mattis. (N a e r p a r e m a l p o o l.) Teie muidugi naerate, teile teeb see nähtawasti lõbu, kui postiametnikud rusude alla satuksid, teie seal ju ei tööta, teie aktsiaseltsid ja pangad on parematesse hoonetesse paigutatud. Teie naerate ka selle üle, kui maksusid peale panete nende põllumeestele, kes põldu künnawad, kes tõsised põllumehed on ja mitte lillepotipõllumehed wõi pangapõllumehed ei ole. (C h r. A r r o (põl.): A l a t i o l e t e r ä ä k i n u d , e t n e e d h a l l p a r u n i d o n.) Mulle on see alati selge olnud, et teie leeris on ühelt poolt maamehed-põllumehed ja teiselt poolt pangahärrad-põllumehed. Huwitaw on, et nad senni on saanud ühes wedada, sest et pangahärradel on senni korda läinud teisi oma kawatsuste rakkesse panna. Minu ülesanne ei ole mitte nende küsimuste selgitamine. Need, kes praegu wõimu juures, on pangahärrad-põllumehed. (S e g a s e d w a h e l h ü ü d e d p õ l l u m e e s t e p o o l t.)

Peab ütleva, et lappimispoliitika ei lõpe sellega, et ostetakse wanu maju ja ehitatakse neid ümber, waid esialgses kawas seisis isegi väga kahtlase wääratusega krundi ostmine, nimelt Kaarli kiriku krunt, millest teatakse, et suur osa sellest täidetud maa on. Tahetakse see ära osta õige suure ehituse jaoks. Ja millega põhjendatakse sarnast kawa hooneid kokku osta ja walitsuseasutusi laiutada? Öeldakse, meie walitsuseasutused olla väga kokku surutud ja ruumipuudus neis suur.

Olen ise mõnes asutuses näinud, et mõnel pool ametnikud nagu silgud pütis kokku kiilutud, kuid sealjuures on aga suured kabinetid ühe isiku tarwitada. Palju rohkem wõiks rääkida ruumide otstarbekohatust jaotamisest, kui üldisest ruumipuudusest. Palju on kõneldud asjaajamise lihtsustamisest ja asutuste kokkutõmbamisest. Kui rahaminister eelarwe puhul tähendas, et olla koosseisusid umbes 1000 ametniku wõrra vähendatud, siis ei ole lugu tõepoolest mitte nii, waid ametnikka on ainult ümber paigutatud. Eelarwe arutamise puhul selgus ju, et osa ametnikka on kütte ja walgustuse kulude hulka arwatud ja terwed asutused ei figureeri eelarwes. Hulk ametnikka on küll Riigikogu kontrolli alt kõrwaldatud, see on kõik. Nii on neile suurem tegewuswabandus wõimaldatud, kus nad veel rohkem omapead saawad talitada.

Härra teedeminister ütleb oma teguviisi wabandamiseks, et temal üksikasjalisemaid plaane ei ole, sest kawad maksta palju raha, aga ilma kawata ehitamine maksab igatahes veel rohkem ja on palju kulukam, kui kawade walmistamine. Maksumaksjad on terawalt tunda saanud, mis tähendab ilma kawata ehitamine, kus kümmed miljonid tulde wisatakse, aga mitte midagi kätte ei saada. Üks niisugune ilma kawata ostmine oli näituseks mööbli ostmine, osteti nimelt Riigiwanema majasse wana mööblit, mille wastupidawus väga küsitaw. Minule paistab, et inimestel, kes neid asju korraldawad ja nende küsimuste kallal töötawad, erilne huwi on selleks, et neid krediite saada, liiategi, kui neid wõrdlemisi lahke käega antakse, et siis pärast niiviisi talitada, nagu neile soodne. Wõib olla, on siingi tegemist nähtusega, et kui eelarwet teostama hakatakse, siis selgub, et on kulutatud mitu korda rohkem ja tullakse lisakrediidi nõudmisega, ilma et seletataks, mis alusel ja kuhu summad on kulutatud. Ja enamusrühmad, kes walitsuse seljataga, tunnustawad need kahtlased kulud õigeks, määravad lisakrediidi ja lähewad päewakorras edasi. Nii määrati maja ümberehitamiseks Rahukohtu tänawal summa, mis imestama paneb. Maja osteti 4.000.000 marga eest, ümberehitamine läks maksma 10.000.000 marka ja saadi ikkagi wana maja, mis väga kergesti wõib muutuda otstarbekohatuks. Nüüd nõutakse 45 miljonit riigiametnikkude korterite ehitamiseks krediiti. Meie ei ole olnud ehituskrediitide vastu, eriti kui see on läinud

elukorterite ehitamiseks. Ei taha ka siis kategooriliselt selle vastu olla, kui põhjendatakse, milleks need 45.000.000 mk. tarwis on, kui üteldakse, miks just riigiametnikkudele korterid ehitatakse ja mitte üldise korterikriisi kõrvaldamiseks. Ei ole aga mingit kindlustust, et ehitatawad majad mitte 45 miljonit, waid 145.000.000 marka maksma wõiwad minna, aga ka selle summa juures, mis praegu nõutakse, läheb korter maksma umbes miljon marka.

Rõhutan lõpuks, et riigimajade parandamise tööde juures on alati talitatud ilma kawata, on suuri summe tulde lastud. On harilik nähtus, et enamuserakonnad lahke käega raha wälja andes maksukoormat suurendawad, kuid alles hiljuti kurtsid nad, et ei saada isikumaksu ära kaotada, sest ei olla wõimalik kusagilt uusi sissetulekuid saada. Siin aga lastakse ligi 100 miljonit lendu ja ei kurdeta ühtigi, et sellega maksukoormat jälle suurendatakse.

Juhataja A. Kerem: Rkl. Steinman'i poolt on kirjalik ettepanek tehtud kõneajaga 15. minutiga piirata.

M. Martna (sd.): Ma tahaks kõige pealt teada saada, kas see ettepanud kõneaja piiramine on kogu tänase koosoleku kohta mõeldud, wõi ainult käesolewa päewakorra-punkti kohta.

Juhataja A. Kerem: Rkl. Steinman'i ettepanek käib ainult käesolewa päewakorra-punkti kohta.

Ma paluksin koosolijate arwu kindlaks teha. (Loetakse saaliswiibi-waid Riigikogu liikmeid.) Saalis on 61 liiget, sellega kwoorum koos. Asun hääletamisele. (J. Reesen (kom.) palub kohal sõna.) Olen juba hääletamisele asunud ja sellepärast sõna enam anda ei saa. (Hääletatakse, sekretäär loeb hääli.) Ettepanek on saanud poolt 48 häält, vastu 7, sellega vastu wõetud.

J. Annusson (töer.): Kui mina sõna wõtsin, ei tähendanud see sugugi seda, et tööerakond ehitussummade vastu on, waid küsimus seisab selles, kas on ehituse jaoks kindel kawa olemas. Kui meie endisi ehitusi waatame, siis leiame, et nemad on juhusliselt ehitatud ja mingisugust kindlat kawa ei ole olnud. On kahtlane, kas see kawa, mida härra teedeminister siin esitab, on niisugune, mille juures meie wõiksime rahulise südamega peatama jääda. Minule näib, et ka siin niisamuti juhusli-

selt talitatakse, nagu ennegi ja karta on, et wõib seesama lugu korduda, nagu mõnel muul juhtumisel, mille kohta härra teedeminister tähendas, et näituseks Riigivanema maja ehitamise juures ei ole arhitektid julgenud tarwisminewat summat korraga nõuda, kartes, et terwe see asi läbi kukub ja nad sellepärast siis järkjärgult nõudnud. (Teedeminister K. Ipsberg: Mina ei ole seda ütelnud.) Wõib olla, et Teie erajutuajamist ametlikuks ei pea. Samuti tuletaksin härra teedeministrile meelde seda, et temal wist mitte polnud ettekujutust Rahu kohtu tänawal asuwa maja ostmise juures, kui kalliks see maja läheb. Seekord osteti ta 4.400.000 marga eest, nüüd aga nõutakse selle maja kordaseadmiseks 14.000.000 marka krediiti. 4.000.000 asemel 14.000.000 marka wõtta, ei ole wäike wahe. Sama laadi näitusi wõime teistelt aladelt tuua. Näituseks ehitatakse Läänemaa seminaari juba hulk aega ja kellegile pole teada, millal see ehitus kord walmis saab. Selle ehituse jaoks on ka ükskord eelarwe tehtud ja isegi kawa olnud, aga seda kawa ei ole mitte suudetud sel kujul läbi wiia, nagu ta omal ajal mõeldud oli. Sarnast seisukorda ei tohiks meil edaspidi ette tulla. Kui välisministeerium ruumide ümberehitamist ette wõtab, tuleks enne küsida, kas see otstarbekohane on wõi mitte. Öeldakse, et sealsamas, kus välisminister asub, on saadawal maja umbes sama summaga, mis siingi nõutakse ja siis oleks juba otstarbekohasem maja osta, ennem kui hakata nüüd välisministeeriumi ruumides mõnda seina läbi murdma. Omal ajal wiidi välisministeeriumi ruumidest wälja mõned asutused ja kui seal nüüd wast üleliigseid ruumisid on, siis wõiks neid anda nendele asutustele, kellele peawarju ei ole. Selleläbi aga, et nüüd mõni sein läbi murda wõi mõni läbikäik teha, ei wõideta mingisuguseid ruumisid juurde. Kaubandus-tööstusministeerium, kus härra teedeministril enne tuli töötada, arwas tarwilikuks ei tea mispärast, esineda täiendawa eelarwega, kuna üldise eelarwe arutamise puhul, mitte ei peetud tarwilikuks ette tuua, et selle maja ümberehitamine nii ja niipalju maksma läheb. Nüüd korraga tullakse niisuguste nõudmistega wälja. Niisamuti iseloomulik on ametnikkude korterite ehitamise lugu. Ka see kukkus järsku wälja, kuna eelarwe puhul sõnagi juttu polnud, et nende ehitamiseks üle 50.000.000 marga tarwis läheb. Wõib öelda, et sarnane korralagedus,

nagu see enne olude sunnil ehitusalal walitses, edasi kestab ja niisuguste ettemõtlemata ja kawadeta ehituste jaoks ei saaks mitte summe lubada, wälja arwatud sel juhtumisel, kus maja tõesti kokku langemas on ja mingisugust teist wäljapääseteed enam ei ole.

J. Reesen (kom.): Riigiasutuste paigutamise seadus on käesolewa arutuse puhul küllalt läbi tuuseldatud ja on selgunud, et siin mitte paigutamise seadusega tegemist ei ole, waid paikamiseseadusega. Kõik need arwustused, mis täna siin ette kantud, on näidanud, kui otstarbetu niisuguste asutuste muretsemine kui ka ümberpaigutamine on, kui selleks kindel plaan puudub. Omal ajal neelas riigikoguhuone ehitamine suuri summasid, kuid selle juures vähemalt kalkuleeriti — ja sellest on õieti palju kõneldud. Üldiselt on selgeks saanud, et käesolewas seaduses ettenähtud summad ei ole õieti mitte kõik, waid pooles osas mitte uute ehitamiste peale wäljaandmiseks määratud, waid kohendamiseks ja paigutamiseks. Siin on täna pikalt selle juures peatatud, et ei ole mitte kohaseid plaane olemas, ei ole mitte järele kaalutud, kuidas seda otstarbekohasemalt ja kõige wäiksemate kuludega läbi wiia.

Teedeministerium, kellele praegu seda eelkrediiti nõutakse, esines omal ajal ettepanekuga krediidi saamiseks maanteede peawalitsusele. Maanteede peawalitsuse ametnikud olid kokku seadnud ettepaneku, kus nemad mõnesajasüalliste maanteede parandamiseks miljonid nõudsid. See näitas, kuidas seal kalkuleeriti, werstaliste teede peale miljonid kulutades. Kui niimoodi ametnikud kalkuleeriwad teede korraldamiste puhul, siis, praegusel korral ei ole meie sugugi kindlustatud, et ka siin õige ohtral käel summasid nõutakse, ilma et suurt ära teha suudetakse. Siin on juurde lisatud 13. realises seletuses, kus on kirjutatud, et rahaasjanduse komisjon on seda läbi waadanud ja et 140 miljonit on nõutud — antakse 95 miljonit. Mis on õieti see tarwe ja millega seda põhjendatakse? Öeldakse, et maju on tarwis remonteerida, sel majal on tarwis seinu maha wõtta, aga meil ei ole mitte ära näidatud, kas see ka otstarbekohane on, ja kas neid summasid otstarbekohaselt tarwitatakse.

Meie pole kunagi korterite ehitamise wastu olnud, sest korterikriis on suur, aga kui seda just eesõigustatud riigiametnikud saawad, aga mitte laialised hulgad, siis ei saa meie igatahes selle süsteemi

poolt olla ega seda krediiti lubada. Kellele eeskätt hakatakse neid maju ehitama? Ehk ehitatakse uhke loss härra teedeministrile? (Teedeminister K. Ipsberg: Mul on omal maja, pole korterit tarwis.) Härra minister, Teie olete ka riigiteenija ja siis on weel teisi eesõigustatud riigiametnikka, ja korterit ei saa mitte see laialine kiht, kes wäikse toa eest tuhandeid maksab ehk woodinurga eest. Riigikogu on olnud alati niisugune koht, kus walitsus esitab summasid ja tõstetakse käed püsti ja wõetakse wastu, aga kuidas need summad ära tarwitatud saawad, sellest ei tea Riigikogu. Härra Laidoner ütles siin Piiskar'ile wahela, kui ta kõneles riigiametnikkude kohta...

Juhataja A. Kerem: Rkl. Reesen, ma palun Teid Riigikogu liikmeid nõnda nimetada, kuidas kord on.

J. Reesen (kom.): Härra Laidoner ütles, noo jah, kojamehed ei ole riigiametnikud. Kui kojamehed ei ole riigiametnikud, missuguses arwamises oldakse, wõib juba arwata, et korterid rikastele ehitatakse. Ei ole kojamehed riigiametnikud — on teil 20 tuhat eesõigustatud riigiametnikku. (J. Laidoner (põl.): Kojamehel on just kindlustatud korter.) Noo jah, sellega ei saa ju mitte ütelda, et nemad riigiametnikud ei ole. (J. Laidoner (põl.): Ma rääkisin sellest, Teie ei saanud aru.) Teie ütlesite, kojamehed ei ole riigiametnikud, ma kuulsin seda wäga hästi. Meie ei ole selle seaduse krediidi kohta informeeritud, ehk wõiks härra teedeminister seletusega esineda ja seletada, kuidas neid ära tarwitada tahetakse. Igatahes meie seda seadust toetada ei saa, waid hääletame tema wastu.

Töö-hoolekandeminister Chr. Kaarna: Austatud Riigikogu liikmed! Käesolewa seaduseelnõu arutamise puhul on Wabariigi Walitsusele õieti kibedaid etteheiteid tehtud. Juba rkl. härra Annusson, kes kõnede rea awas, tähendas esiteks, et meil ei ole olnud õnne majadeostmisega, ja teiseks, et Wabariigi Walitsusel ei ole kindlat ehituskawa. Mis esimesesse tähendusesse puutub, siis ei saa salata, et meil majadeostmisega, wõib olla, tõesti kõige paremat õnne ei olnud. Kuid sellejuures tuleb siiski küsida, mispärast see nii on. Mina arwan, et kui walitsusel wõimalus oleks olnud maja osta otseteed, ilma pikemate ja sagedasti wäga ajawiitwate nõupidamisteta mitme-

sugustes komisjonides, siis nii mõnigi ostmine palju õnnelikumalt oleks võinud lõppeda. Senni tülikas ja ajawiitew kord on pealegi niisugune, et kui walitsus krunti wõi maja ostma hakkab, siis kõneldakse sellest igalpool, kõneldakse kui päewasündmusest väga palju. Jutud lähewad isegi ajalehtedesse. Iseenesestki mõista, niisuguse kõmutegemise puhul kruwitakse hinnad väga kõrgeks. Ma jutustan ilma liialdamata ühe juhtumise möödaläinud aastast. Üks walitsuse liige, kes temale alluwa asutuse tarwis ruume otsis, leidis väga sündsa krundi korraliku majaga, millest nõuti sel ajal umbes 3 miljonit marka. Kui nüüd see walitsuse liige oleks võinud oma parema arusaamise järele käia, kui temal ei oleks tarwis olnud esineda ettepanekuga komisjonidele, siis oleks tema tingimata maja ära ostnud ja, wõib olla, oleks sellele walitsuse liikmele pärast weel tänu öeldud. Aga niipea, kui kõla wälja läks, et walitsus, see tähendab, riik mõtleb seda maja osta, nõuti majast juba 6 miljonit 3 miljoni asemel. (Wahel hüüe pahemalt poolt: Wõõrandage!) Nii kaua, kui teie wõõrandamise ettepanekuga ja sellekohase eelnõuga tulete, on maja ammugi müüdud. Ja mis mõte oleks wõõrandamise küsimusega tulla, kui kindlasti teada on, kuidas meil wõõrandamise peale waadatakse. Nii kergelt ja lihtsalt ikka asju ajada ei saa. Ma lisaksin siia weel juurde, et kui sellele majaomanikule sel puhul meelde tuletati, et tema alles hiljuti nõus oli oma maja ja krunti 3 miljoni eest ära müüma, — misugune kõlbline õigus on tal riigilt 6 miljonit nõuda, — siis wastas majaomanik: „Ma wõin oma warandusega teha, mis tahan. Mul on praegu raha tarwis, oma sugusele, eraettewõtjale ehk ärimehele, olen nõus hariliku turuhinna eest müüma. Aga maja wäärtus on turuhinnast palju suurem, igatahes 6 miljonit, ja riigile ma kingitusi tegema ei hakka.“ — Sellega on seletataw, mispärast riigile maja ehk krundi ostmine kalliks läheb. Loodagu siin paremad wõimalused, siis, loodan, et ei ole ka niisuguseid sissekukkumisi, millest siin kõneldi.

Mis ehitamisesse puutub, siis pean ütleva, et selle ülesande käsitamisel walitsus sunnitud on olnud käima õieti nende nõudmiste ja soowide järele, mis Riigikogu poolt antud ja heaks kiidetud. Juba enne praegust walitsust ja ka enne eelmist walitsust oli põhimõtteks seatud, et riigi-

asutused koondatagu Toompeale. Algas tehti sellega, et isegi seadus wälja anti, mille põhjal walitsusel eesõigus on kinniswarade müügi puhul Toompeal neid omandada, see tähendab — ostueesõigust tarwitada. Kõige selle järele hakati kesk-asutuste paigutamise kawa wälja töötama. Kui nüüd kindla kawaga, mille wäljatöötamisel just senniseid tahtmisi silmas on peetud, esinetakse, siis öeldakse, et see ei ole wastuwõetaw, asi tulla liig järsku, tarwis on ette panna mingisugune uus kawa. Aga ma ütlen, neid kawasid ei saa ometi nii ruttu teha, neid ei ole ka walitsusel wõimalik nii järsku muuta, kui Riigikogu ise teatud nõudmised üles on seadnud.

Mis puutub nüüd wiimasesse, see on — sellesse, et walitsus wiimasel silmapilgul nõuab 45 miljonit marka riigiametnikude korterite ehitamiseks, siis on ju tõsi, see nõudmine on rutuliselt tulnud. Aga siin peaks ometi teada olema, mispärast see nõudmine on rutuliselt tulnud. Aga siin peaks ometi teada olema, mispärast see nii ruttu on tulnud. Ei ole ju enam saladus, et praegune Riigikogu oma istumisi mitte enam kaua ei pea. Walitsusel oli kindel tahtmine wõimalikult lähemal ajal täpnealse ehituskawaga esineda, mis oleks tulnud käesolewal aastal teostamisele. Selle kawa wäljatöötamine oleks igatahes rohkem aega wõtnud, kui 2 ehk 3 nädalat. Neid 2 ehk 3 nädalat aga, arwatawasti, Riigikogul enam ei ole, mis selgus ka hiljuti lugupeetud Riigikogu esimehe juhatusel ärapeetud koosolekul. Kuna aga ometi teada on, et korterikriis väga tuntaw on ja et eriti ka riigiametnikud ja ma pean ütleva, just alamatel palgaastmetel seiswad riigiametnikud ilma korterita on, kuna nad mõnes ministeeriumis isegi kantseleiruumides ööd mööda saadawad, siis pidas walitsus väga tarwilikuks rutuliselt esineda krediidi röödmisega. Kui see krediit, 45 miljonit marka, temale lubatakse, siis suudetakse juba nüüd asuda mitme elumaja ehitamisele, milles wõiwad korterit leida eriti kehwevad riigiametnikud. Küsitakse, mispärast nõutakse just 45 miljonit, kui kindlat kawa ei ole, sest, wõib olla, läheb suuremat summat tarwis. Mina kriipsutan alla, et niisugustel asjaoludel ei wõiks kindlate ehitusplaanide puudumine eita-waks otsustamiseks põhjust anda, kuna meil selgesti teada on, kui tuntaw korterikriis praegu Tallinnas walitseb, kuna sellest ka Riigikogus mitmel puhul on kõ-

neldud, et walitsus peaks maju ehitama, niihästi asutuste, kui ka ametnikkude tarwis. Weel praegu on riigiametnikkude käes terve rida rekwireeritud korterid, mis ka pahameelt sünnitab. 45 miljoniga saaksime kuigi mitte palju, aga siiski nii palju uusi korterid ehitada, et kõige hädalisemad asutuste ja ametnikkude paigutamise nõuded rahuldamist leiaksid. Sellepärast tohib küll soowida, et Riigikogu uute majade ehitamiseks küsitud krediiti andmata ei jäta.

Teedeminister K. Ipsberg: Lugupeetud rahwasaadikud! Ma ei hakka mitte pikemalt waidlema, sest nagu näha, on need härrad, kes selle eelarwe wastu waidlewad, lihtsa seisukoha wõtnud — nad pigistawad silmad kinni, waidlewad ja ütlewad, et on kawa ja plaani puudus. Need härrad nähtawasti ei tea aga mitte, et need kawad on eelarwe-komisjonis olemas. Kui need härrad oleks waewaks wõtnud seda eelarwet läbi waadata, siis oleks nad näinud, et on täieline kawa olemas meie riigi keskasutuste kohta, mille järele on kõik riigiasutused ära mahutatud 10—15—25 aasta peale, nii et iga ministeerium saab omale kindla keskkoha jaoks ruumid. Kui seda kawa ei taheta näha, siis ei wõi ma selle üle mitte waielda. Wõin ainult ütelda nendele härradele, et kawad on olemas. Et ilma plaanideta tahetakse ehitada, ei ole mitte õige. Ka tulewikus ei mõtle keegi ilma plaanita ehitada. See siin on praegu eelkrediidi küsimus. Kui Riigikogu summa heaks kiidab, siis töötame detailsed plaanid wälja. Siin ei ole mingisugust plaanide puudust. Ilma plaanita ehitada wõidi wast ehk Läänemaa seminaari. Härra Annusson oli sel ajal haridusministriks, tema teab sellest paremini. Wäga wõimalik, et härra Annusson'il sellest wäga halb mälestus järele on jäänud, aga ega siis teedeminister siin süüdlane ei ole. Siin awati omal ajal ehituse krediit 210 miljoni marga suuruses. Mispärast teie siis wastu wõtsite krediidi, ehk küll ei olnud ühtegi ehituse plaani wälja töötatud, ei olnud ühtegi korterielanikku weel kindlaks määratud. Härra Reesen awaldas siin kahtlust, et wiimaks antakse weel minulegi korter. Minul on omal korterikene olemas, nii et kui see kartus takistuseks on, siis wõib härra Reesen julgesti selle eelarwe poolt hääletada. Mina näen, et siin on päris sihikindel asjast möödahiilimine, milleks teatawad waled eeldused üles seatakse.

Juhataja A. Kerem: Lõpusõna on aruandjal.

Aruandja K. Wirma: Kui nüüd kuulata neid seletusi, mis on siin kõnelatud, siis peab tunnistama, et need kõned on tingitud paljudest nendest arutustest ja läbirääkimistest, mis meile eelarwe puhul ja teiste seaduste puhul mitu korda on räägitud ja sellega on nad täiesti arusaadawad. Mina pean aga ütleva, et kui mina rkl. Annusson'i seletusi kuulsin, siis tuli minul niisugune tundmus, nagu öeldakse, et üks armastab ema, teine tütar. Härra Annusson'ist ma ei saanud aru, kumba tema nüüd armastab. Lugu on niisugune, et kui seadus wastu wõeti, millega anti Wabariigi Walitsusele eesõigus Toompea majade ostmiseks, siis oli see juhtnõör selleks, et Wabariigi Walitsus peab Toompeale riigiasutusi koondama. Selle aluse poolt hääletas teatawasti ka tööerakonna rühm ja kui nüüd härra Annusson ütleb, et riigiasutusi peab kusagile mujale koondama ja tema esinemisest wõib järeldada, et ta seda rühma nimel teeb, siis ei saa lõppude-lõpuks ei otsa ega aru, mida õieti tahetakse. Selle küsimuse arutamise juures komisjonis ütlesin mina, et walitsus oma ehitamise kawadega sünnitab niisuguse tundmuse, et meil maja wõib ehitada ainult teise korra peale, tahetakse alati kolmandat ja neljandat korda ehitada, aga maa peale seda alumist korda ei taheta ehitada; ikka tahetakse ehitada katuse ja kahe alumise korra wahel. Mispärast see siis kõige otstarbekohasem on ja kas siis Tallinna linnas maatuikki enam kusagil ei ole, kuhu maa peale wõiks ehitada? See on küll imelik! Ühe niisuguse ehitamise krediidi tõmbas juba komisjon muuseas maha. Mis puutub nüüd sellesse, et riigikontroll oma maja lõhub, siis ka see oli arutamise all ja minul on teada, et riigikontroll oma maja mitte ei lõhu. Mina isikliselt ütlesin komisjonis ja olen ka praegu sellel arwamisel, et riigikontroll tuleb sellest oma majast wälja ajada, sest see maja on elukorteriteks ehitatud ja seal tuleb tema wägisi wälja ajada, kui ta tõesti peaks tahtma sinna wägise sisse jääda temale kohaste ruumide andmise puhul. Ma ütlen, seda tuleb teha, kuid et kui otstarbekohase paigutamise mõttes kolitakse teise ruumi, siis ei tarwitse laiatamise üle kiisendada. See maja, mis on elukorteriteks ehitatud, see peab ka elukorteriteks tagasi antud saama. Seda olen ma komisjonis ütelnud ja ütlen ka Riigikogule

seda praegu, aga ma ei ole kuulnud, et kontrolli poolt oleks seda maja niiwiisi lõhutatud, et ta elamiseks ei kõlba; seda ei ole ma mitte kuulnud.

Siis, härra Annusson imestab, et korraga järsku tullakse 45-miljonilise krediidi nõudmisega korterite ehitamiseks, ja rkl. Reesen ütleb, et ei ole otstarbekohane ametnikkudele korterid ehitada. Noh, rkl. Reesen tahab wist, et seaduses sõna „riigiametnikkude“ asemel oleks sõna „laimate hulkade“. (Üldine naer.) Noh, tulgu rkl. Reesen ja tehku II lugemisel oma parandus. Kuid mina pean ütleva, et olen Tallinna linnawolikogus mitu ööd selle küsimuse juures istunud ja seal oleme ütelnud, et koristagu riik oma ametnikud linnamajadest välja, ehitatagu neile oma korterid, siis saab korterikriisi lahendamise küsimus kergemaks. Ja nüüd, kui on sellest räägitud üle aasta, tuleb härra Annusson ja ütleb, et järsku on 45 miljonit nõutud. Mina ütlen, et wiimaks ometi on krediiti nõutud ja sellega on hiljaks jäädud. Nõnda siis ei taha ma kauem Riigikogu aega wiita, aga mina soowitaksin, et see seaduseelnõu esimesel lugemisel wastu wõetakse. Teisel lugemisel wõib ju wastawaid parandusi teha, aga esimesel lugemisel tuleks see seadus wastu wõtta.

Juhataja **A. Kerem**: Faktiliseks märkuseks on sõna rkl. Annusson'il.

J. Annusson (töer.): Aruandja tähenduse peale, nagu oleks mina üldse ehituse wastu, tähendan, et ma ei ole ei oma ega ka tööerakonna rühma nimel kõnele- nud, nagu ei tohiks maju ehitada. Ma kõnelesin sellest, et tuleb järjekindlalt, kawakindlalt, nagu härra aruandja tähendas, et tuleks maja alumiste kordadega peale hakata.

Juhataja **A. Kerem**: (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on seadus I lugemisel wastu wõetud. Rkl. Arro poolt on kirjalik ettepanek koosolekut lõpetada. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on otsustatud koosolekute edasi pidada. Sõna on rkl. Liiwak'il isiklis asjus.

6. E. Liiwak'i teadaandmine Riigikogu põllumeeste rühmast väljaastumise kohta. **E. Liiwak** (põl.): Lugupeetud rahwasaadikud! Teatan, et ma motiividil, mida praegu Riigikogu juhatusel kirjalikult sisse annan, tänasest päewast saadik Riigikogu põllumeeste rühmast välja olen astunud;

Riigikogusse jään aga edasi ja saan, wõib olla, ka tulewas Riigikogus ühes teises rühmas tõelikkude põllumeeste huwisid kaitsma. (A. Anderkopp (töer.): Mis see tähendab: kas algab lagunemine? Wahelhüüe: Purjetab Pitka poole.)

7. Riigiteenijate ametsõitude ta- suseaduse osalise muutmise ja täiendamise seadus — I lugemisel.

Rahaasjanduse komisjoni aruandja **J. Kana**: Aus- tatud Riigikogu liikmed! Selles seaduseelnõus, mis teile välja on jagatud, on mõned trüki- wead sees; palun need ära parandada.

III-as osa, leiate sõnad: „Sama paragrahwi“, peab olema „paragrahw 9-da“. Siis sellessamas osas kolmandas reas pealkirja all „teine liik“, peab olema „üle 15 päewa“, mitte aga „üle 5 päewa“.

Selle seaduse tekkimise põhjused on järgmised. Kui Riigikogu wiimase eelarwe ja koosseisude wastuwõtmise juures riigiametnikkude palkasid tõstis, siis oleks pidanud selle seaduse järele tõusma ka päewarahad, mis riigiametnikkude sõitude puhul makstakse, sellepärast, et wana seaduse järele maksti riigiametnikule $\frac{1}{25}$ tema palgast päewaraha. Walitus oli leidnud, et sõiduraha ei tohi tõusta ühes palkadega ja sellepärast normeeris selle sõidu- wõi päewaraha umbes wanas suuruses ning esitas Riigikogule, tehes ka mõned teised parandused. Rahaasjanduse komisjon waatas selle seaduse läbi ja leidis ta otstarbekohase olema ning paneb ette seda seadust esimesel lugemisel wastu wõtta.

Juhataja **A. Kerem**: (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on seadus I lugemisel wastu wõetud.

8. Wene, Saksa, Ida wõi Soome rahas tehtud kohustuste täitmise seadus — I lugemisel.

Rahaasjanduse komisjoni aruandja **A. Jür- man**: See seadus on õige kaua aega meil rahaasjanduse komisjo- nis seisnud. Mitu korda

on teda läbi waadatud, päewakorda wõetud, kuid jällegi edasi lükatud, põhjused olid väga mitmesugused. Selle seadusega tahetakse ära otsustada, missuguse kursiga tuleb lepinguid täita, mis on tehtud enne esimest maid Wene, Saksa, Ida wõi Soome rahas.

(Juhatama hakkab esimees **K. Päts**.)

Meie teame, kui Saksa okkupatsiooni wäed Eestisse tulid, panid nad maksma sel korral seaduse, et 1 Wene rubla oleks 1½ Saksa marka. Kui peale selle Saksa wõimud ära läksid ja Eesti walitsus tegewusse astus, siis sai Eesti walitsuse poolt uuesti wälja antud määrus, mille järele Saksa raha asemele astus Eesti mark — 1 Wene rubla sai hinnatud 1½ Eesti marka. Nüüd olid meil mitmesugused wõlad, obligatsioonid, pantkirjad jne. tasuda, mis Wene rahas olid tehtud ja selle määruse järele oleks pidanud neid ka wastawalt tasuma — 1 Wene rubla asemel arwates 1½ Eesti marka. Mitmel pool pankades läks see ka nii läbi, et wõeti harilikud hoisummad, mis Wene rahas sisse olid antud, makseti otsekohe Eesti markades wälja, kuna mõnes kohas, wist Tartus, seal talitati teisiti. Pikaajaliste lepingute alal ja pantkirjade tasumiste juures ei tahetud selle seaduse järele, mis nüüd maksmas oli, wastu wõtta 1½ Eesti marka. Pantkirjade omanikud ei tahtnud raha wastu wõtta, oodates, et seda peaks muudetama, peaks kõrgendatama. Ei olnud kindlat korda, nagu juba tähendatud, ühed pangad maksid hoisummad wälja 1 rubla wastawalt 1 E. margale, teises kohas 1 rubla — 1½ marka. Pikaajaliste laenude tasumine oli wäga raske. Et nüüd selles teatud korralageduses uue seaduse abil korda luua ja ära määrata, kuidas tasuda tulewad need lepingud ja kohustused, selleks on wastaw seadus rahaasjanduse komisjoni poolt wastu wõetud. Siin määratakse ära, kuidas pikaajalised lepingud saaksid tasutud, arwestades 1 Wene rubla 1½ Eesti marka. Ühtlasi tõusis komisjonis küsimus üles, et on mõned kurniküsimused juba ära otsustatud eriseadustega, on Wene rublale juba uus norm antud, mispärast siin peame neid eraldama. Komisjoni poolt sai uus paragrahw wastu wõetud, et kui on ennem eriseaduse kaudu mõnesugused küsimused ära otsustatud, siis tuleks eriseaduse järele käia. Rahaasjanduse komisjoni nimel teen ettepaneku seda seadust esimesel lugemisel wastu wõtta.

H. Koch (saks.): Ich beantrage, das Gesetzprojekt in 1. Lesung anzunehmen, es dann aber zwecks gründlicher juridischer Durcharbeitung an die Allgemeine Kommission zurückzugeben, da in ihm verschiedene juridische Fragen ganz ungeklärt sind.

J. Jaakson (rhw.): Austatud Riigikogu liikmed! Ettepanud seaduseelnõu on wäga suure tähtsusega. Iga sõna peab

siin põhjalikult läbi kaalutud olema, et mitte ei oleks ei liiga wähe üteldud, ega ka liiga palju. Kõige pealt on siin tarwis selgeks teha, mis siin on tahetud muuta, sennise seisukorraga wõrreldes, ja mis mõttes need muudatused siin on tehtud. Seletuskirjast seda mitte näha ei ole. Aruandja seletuses ei olnud seda ka mitte selgesti näha. Meie seadused kannatawad kõige rohkem just selle puuduse all, et ei tehta selgeks wahekorda uue seaduse ja endiste seaduste wahel, ei tehta mitte selgeks seda, missuguses mõttes uued seadused wanu muudawad, missugused osad wanades seadustes oma jõu kaotawad, missugused weel maksma jääwad. Igatahes, käesolewas seaduses oleks tarwis seda kõige kindlamini selgeks teha. Kahjuks, meie seda härra aruandjalt mitte ei kuulnud. Seletuskirjast on seda ka wäga raske wälja lugeda. Rahakursi sagedased muutmised ei ole mitte soowitawad, waid siin peab olema kindel seisukoht ja ainult niisuguseid muutmisi ette wõtma, mis hädatarwilikud on. Need muutused peawad siis ka jäädawad olema. Mitte aga, et meie täna ühtemoodi teeme ja lähemal ajal jälle teistmoodi. Mina kardan, 1) et need seisukohad siin mitte selgitatud pole ja 2) näen üksikute paragrahwide juures juba niisuguseid lauseid, mis minu juures tõsisist kahtlust äratawad. Wõtame näituseks esimene paragrahw, kus on öeldud, et „kohustused, mis enne 2. maid 1919 a. Eesti wabariigi piirides olewate asjade üle Wene, Saksa, Ida wõi Soome rahas on wälja antud“ jne. Niipalju, kui ma mäletan, oli wanasti mõõduandew see, kus leping täidetud saab, nüüd aga on mõõduandwaks wõetud see, et asjad, mille kohta leping käib, peawad siin meie juures olema. Selle järele tuleks wälja, et kui meie oleme endisel ajal oma saadusi, näituseks metsa, linu wõi muud müünud suuremal hulgal wäljamaale wälisrahas ja seda raha weel ei ole kätte saanud, siis nüüd ettepanud seaduse läbi wõtame wõimaluse ära oma kodanikult saada wäljamaalastelt õiglast tasu müüdüd kauba eest. Seda ometi meie teha ei wõi. Mul on täiesti arusaamata, mispärast siin on wõetud mõõduandwaks uus põhimõte, mis sugugi ei wasta meie huwidele. Mina leian, et see seadus ei ole juriidilisest küljest mitte põhjalikult läbi kaalutud. Ma arwan, et ka esimesel lugemisel teda wastu wõtma ei wõi ja tuleks tema enne anda juriidilisest küljest läbiwaatamiseks üldisesse komisjoni.

Ma teen ettepaneku eelnõu anda üldisesse komisjonis.

J. Reesen (kom.): See Wene, Saksa, Ida wõi Soome rahas wäljaantud kohuste täitmise seadus tõstab õieti küsimuse üles ka ühe teise kohustuse suhtes, mida on õieti laialistel rahwahulkadel Wene rahas jäänud Eesti territooriumil Eesti pankadesse ja rentidesse, mis omal ajal Wene walitsuse poolt sai, nagu teada, ära wiidud ja missugune küsimus rahulepingu põhjal sai lahendatud. Eesti walitsuse ajal sai wallawalitsustes kõik need rentiraamatud läbi waadatud, neist ärakirjad tehtud, tempelmaksud peale pandud ja kulud kantud. Rahwas ootas, et ka ses asjas seisukohta wõetakse, kuhu need ärakirjad lõppude lõpuks on jõudnud.

Juhataja K. Päts: Rkl. Reesen! Rahwal on palju palju küsimusi, mis kõik ühte seadusesse ära ei mahu. Palun Teid selle küsimuse juurde jääda.

J. Reesen (kom.): Sellepärast oleks väga tarwilik, et ka need kohustused saaksid ükskord lahendatud.

Juhataja K. Päts: Rkl. Reesen! Ma teen Teile teise märkuse. Ma olen Teile juba ütelnud, millest Teie kõneleda wõite.

J. Reesen (kom.): Ja kui neid küsimusi ei ole siin lahendatud, waid on siin eriti teisi küsimusi käsitatud, siis tahtakse lihtsalt neist küsimustest mööda minna ja mitte neid küsimusi lahendada, ehk küll see nüüd rahulepingu läbi lahendatud on sel teel...

Juhataja K. Päts: Rkl. Reesen! Ma teen Teile kolmanda märkuse ja wotan Teilt sõna ära. (J. Reesen (kom.) lahkus kõnetoolilt.)

K. Wirma (sd.): Ma pean kõige pealt tähendama ja selle peale tähelpanu juhtima, et selle küsimuse arutamine on kahjuks tulnud päewakorda siis, kui härra rahaminister siin ei ole, sellepärast, et härra rahaminister rahaasjanduse komisjonis just see oli, kes eriti selle küsimuse juures seletusi andis. Tema wahest oleks wõinud Riigikogule ka neid küsimusi ette tuua, mis tema komisjonile ette tõi ja mille põhjal eriti see küsimus kiiremas korras arutusele tuli.

Teiseks pean ma inestama rkl. Koch'i ettepaneku üle. Need arusaamatused, millest rääkis härra Jaakson, wõisid tekkida nende paranduste tõttu, mis wastu

wõeti rahaasjanduse komisjonis härra rkl. Koch'i ettepanekul. Mina olin nende paranduste wastu, mis härra Koch rahaasjanduse komisjonis tegi ja minul ei olnud mitte selge, mulle paistis ka seal juba, et arusaamatused on wõimalikud. Kahjuks on see nii, et need kaalumised, mis juba 1921 a. septembrikuust saadik selle seaduse puhul komisjonis olid ja mille juures eest ja takka ja külje pealt ja alt selle seaduse peale on waadatud, Riigikogule wastuwõetawat seaduse kuju ei andnud.

Aga mina tuleks weel selle esimese asja juurde tagasi, et härra rahaminister wõttis selle seaduse arutamisel sõna kõigil rahaasjanduse komisjoni koosolekutel, ja ma ei pea mitte otstarbekohaseks, kui meie seda küsimust arutame ilma tema juuresolekuta. Teen ettepaneku seda küsimust praegu päewakorrast ära wõtta.

A. Rei (sd.): Kui rkl. Wirma ettepanek wastu wõetakse, siis on selle tagajärg see, et selle seaduse wastuwõtmine weel enam wõiks wiibida. Minule näib, et ilma põhjalikuma läbikaalumiseteta juriidilisest küljest üldises komisjonis, kus rohkem juriste on, wististi ikka läbi ei saa. Ma ei usu, et härra rahaminister suudaks need kahtlused, mida iga juristi juures käesolew eelnõu äratav, ümber lükata. § 2-ses loeme, näituseks: „Hüpoteegiliselt kindlustatud kohustused ja nõudmised, üüri- ja rendilepingud, alimentide ja paiukite nõudmised“... Siin on juba tehnilisest küljest seadus puudulikult wälja töötatud, sest ei ole mitte selge, kas sõnad: „hüpoteegiliselt kindlustatud“ käiwad üksnes „kohustuste ja nõudmiste“ kohta, wõi käiwad nemad ka üüri- ja rendilepingute, alimentide ja paiukite nõudmiste kohta. Kui sõnade järjekorda muuta, wõib asja igatahes selgemini wäljendada. Nimelt, kui lause etteotsa paneme sõnad: „üüri- ja rendilepingud, alimentide ja paiukite nõudmised“, ja selle järele: „hüpoteegiliselt kindlustatud kohustused ja nõudmised“.

Edasi ei saa leppida sellega, et alimentide ja paiukite nõudmised, mis on tekkinud enne 1919 aastat, nimetatud wälisrahas arwatud 1 Wene rubla 1 Eesti mark ja üks Ida-rubla üheks Eesti margaks. Seda nüüd õigeks tunnistada kuidagi ei saa. Ei taha praegu mitte üksikasjadesse minna. Arwan, et see seadus tuleks üldisesse komisjoni anda, mida teha juba nüüd parem oleks, sest et seadus küllalt

rutuline. Pealegi võiks üldises komisjonis ka rahaminister oma seletusi anda.

Juhataja **K. Päts**: Lõpusõna on aruandjal.

Aruandja **A. Jürman**: Ma pean tähendama, et rahaasjanduse komisjonis läksid juristide arwamised lahku. Näituseks, sai sõna „lepingud“ muudetud sõnaks „kohustused“. Et see juriidiline külg puudulik oli, see selgus ka rahaasjanduse komisjonis, mispärast ühinen härra Koch'i poolt tehtud ettepanekuga, et see seadus võetakse I lugemisel vastu ning antakse I ja II lugemise wahel üldisesse komisjoni. Kuna see seadus niiwõrd tähtis on, siis võib tema wiiwitamine asjale ainult kahju tuua.

Juhataja **K. Päts**: On tehtud kolm ettepanekut. Esimene rkl. Jaakson'i poolt, mis kõige kaugemale ulatavam, et anda seadus kohe üldisesse komisjoni. Järgmine ettepanek on rkl. Koch'i poolt, et võtta see seadus I lugemisel vastu ning anda siis I ja II lugemise wahel üldisesse komisjoni läbiwaatamiseks. Kolmas ettepanek, mis tehtud rkl. Wirma poolt, on, et seadus päewakorrast ära võtta. Asun hääletamisele. Palun neid, kes on rkl. Jaakson'i ettepaneku poolt, et seadus kohe üldisesse komisjoni läbiwaatamisele anda, kätt üles

tõsta. (Hääletatakse, loetakse hääli.) Poolt on 27 häält, vastu — 18, — seega läheb see seadus üldisesse komisjoni läbiwaatamiseks.

K. Wirma (sd.): Ma teen ettepaneku komisjonile 3. päewane tähtaeg läbiwaatamiseks anda. (J. Tõnisson (rhw.): Wõimatu. J. Laidoner (põl.): Siis matame ta pooleksaastaks maha.)

Juhataja **K. Päts**: On ettepanek tehtud komisjonile läbiwaatamiseks 3. päewane tähtaeg määrata. (Hääletatakse.) Poolt on 26, vastu — 17, — seega on komisjonile seaduse läbiwaatamiseks 3. päewane tähtaeg määratud.

Rkl. Jürgenstein'i poolt on ettepanek tehtud koosolekut lõpetada. (Hääletatakse.) Poolt on nähtaw enamus — seega lõpetan koosoleku.

Informatsiooniks teatan, et juhatus ei kawatse esmaspäewal koosolekut määrata, waid teisipäewal. Meil on töötamisel suur seaduseelnõu, mispärast ei wõi julged olla, et seda tehnilistel põhjustel enne esmaspäewa jõuab Riigikogu liigetele kätte saata.

Koosolek lõpeb kell 10.10 min.

Algkirjale alla kirjutanud:

Riigikogu esimees **K. Päts**.

Abiesimees **A. Kerem**.

Abisekretäär **W. Pezold**.